

મહાત્માઓની વિભૂતિ.

# વિજય ધ્વનિ.

સંગીત.

આવૃત્તિ પહેલી પ્રત ૩૦૦

શ્રીમન્મહાત્મા પણિજી યસુનાદાસજી મહારાજ  
સશ્વીઆવાલાના અનુમોદનથી પ્રકાશ કર્યું.

કર્તા

મયાશંકર નથુરામ વ્યાસ  
બારડોલી.

( સણ્ડીયા હેમાદ તાલુકે ચોર્યાસીની લો. બા.  
નિશાગના મહેતાજી ઈ. સ. ૧૯૦૭ )

અમદાવાદ—યુનાઇટેડ પ્રિન્ટિંગ કં'ં પ્રેસ.

( સર્વ હકો સ્વાધીન. )

કિં. ચાર આના.

ગ્રંથસંગ્રહ વિધાપીઠ ગ્રંથાલય  
અમદાવાદ  
ગ્રંથસંગ્રહ કોષ્ટકના અધિકારી  
૧૯૮૮

વિષય.	અનુક્રમણિકા.
પુષ્પાંજલિ...	૧
પ્રારંભ...	૨
વિષયજ્ઞાન...	૫
કર્મ-ઉપાસના...	૭
જ્ઞાનવિભાગ...	૮
તત્ત્વમસિ...	૭૫

ગીતરે પરશુરથ બાબતનો ધાર્મિક સમાવેશ કર્યો છે.

# ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ ગુજરાતી કોપીરાઈટ વિભાગ ]

અનુક્રમાંક ૧૯૮૮ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ વિજય દ્વાબિ

વિષય ૪-:૪

## ઉપોદ્ધાત.



આ વિજય વિભૂતિ તે આ ભારત ભૂમીમાં થઈ ગયલા મહાત્માઓની છે. તેઓએ પોતાને સર્વજ્ઞ એટલે આપું જીવન વર્ણાશ્રમ ધર્મ પાળીને શ્રેય માર્ગમાં ગાળ્યું છે; અને જગત કલ્યાણાર્થે અમિત આવધી તત્વજ્ઞાનના પુસ્તકો પોતાની પાછળ મૂક્યા છે. જ્યાં સુધી આપણા માહાત્મા તત્વજ્ઞાનના ગ્રંથોનું રહસ્ય સદગુરુ દ્વારા જાણ્યું નથી, ત્યાં સુધી આપણી વિવ્રમ પામેલી બુદ્ધિની સ્થિરતા થવાની નથી. અનંતકાળથી આપણો જીવ અનહદ શરીરોને ધારણ કરતો હતો મનુષ્ય દેહમાં આવેલો, અને એવા અનંત મનુષ્ય દેહથી છટકી જઈ વળી લક્ષ ચોર્યાશીમાં પડી મહા દુઃખો ભોગવે છે; પણ જ્યારે મનુષ્ય દેહ મળતાં તે સાથે મોક્ષની પ્રત્યક્ષ અને સંત પુરુષ (મહાત્મા)ના આશ્રયથી ધરજીવાત શિક્ષણને ધારણ કરે છે, ત્યારે તે પોતાને માટે શ્રેષ્ઠ અખંડ શાંતિ મેળવી શકે છે. આમ દરેક માણસ પોતેજ પોતાનો તારનાર અને મારનાર બની શકે છે, આપણે જન્મ, મૃત્યુ, જરા, વ્યાધિ અને સંસારિક દુઃખમાં રીબાટા હાય-પાયના પોકારો પાડતા જઈએ છીએ, અને ફરી દેહ ધારણ કરીએ છીએ ન મટાડવાની આપણી પોતાનીજ ફરજ છે. સદગુરુઓ માર્ગોને મતાવ શકે છે. નબળા માર્ગપર ચાલનાર મનુષ્યોને આપણા સદગુરુઓ પોતાની પાસે આવવા દેશે નહિ. માટે આપણી પોતાની ઉન્નતિ અર્થે આપણું પોતાનુંજ બળ કામે લગાડવાનું છે ભારત ભૂમિના સુભાગ્યે માહાત્માઓના તત્વ જ્ઞાનના ગ્રંથો ગુજરાતિ ત્રીકા સહીત ધણા જથ્થામાં બહાર પડ્યા છે, પણ તેનું અનુકરણ કરનાર ધણા થોડા છે. બ્રહ્મદારણ્ય જીવન મુક્તિ, ગૌડપાદ્યાર્ય, ધર્શાપ્, મુંડકોપ, યોગવાસિષ્ઠ, હાંદોગ્ય, કંડોપ, ભ્રમીતા, સ્વારાજ્ય સિદ્ધિ, ઇલાદિમાંના સંસ્કૃત સ્તોત્રો અને તેનું રહસ્ય ખરેખરે મારા સમજવામાં આવ્યું, ત્યારે એવા ગ્રંથોપર મને એવધો મોહ ઉત્પન્ન થયો કે જ્યારે જ્યારે સંસ્કૃત સ્તોત્રો યાદ ન આવે, ત્યારે ત્યારે તે ઉપરથી ગુજરાતિ ભાષામાં હંદ, કવિતા, પદ, રાગો, રાગણી બનાવીને તેના રહસ્યને મગજમાં લેતો હતો. તેજ હંદ પદ ઇલા-રે આ ચોપડી દ્વારા કોઈ સંસ્કૃત ન સમજનાર ધર્મ જ્ઞાસુ માટે બ-

હાર પાડવા મારા મિત્રમંડળના વિચાર સાથે મળતા થઈ પ્રયોજન મળ્યું. એમાં દોષાદિક જે જે જોવામાં આવે તે દરગુજર કરી મને કોઈ પણ પ્રેમીજન જણાવશે, તો તે પર ખાસ માફ ધ્યાન ખેંચીશ. મારી ધરજ એટલીજ હું સમજુછું કે જે ચત્કિચિત મેં કર્યું છે, તે બ્રાતૃભાવથી આપ સર્વ બાધઓની સેવામાં હાજર કરવું. આમ સમજી આ પ્રાસાદિ ગ્રહણ કરવા સર્વ બાધઓને મારી વિનંતી છે.

આ પુસ્તક બહાર પાડવામાં સુરત સગરામપરાની કારીગર શેરીના રહીશ રાંઠ જોશી ઘેલાબાઈ તરફથી સારી મદદ મળી છે.

૧૯૬૩ ના ચૈત્રશુદ્ધી ૨ બારડોલી જી-સુરત.

મયાશંકર.



ॐ श्री गुरुपरमात्मने नमः

# श्रीविजय ध्वनि.

पुष्पांजली.

१६८८

साईलविहीनीत.

- કેવી રમ્મ વિશાળ ભાળ નગરી, દર્પણુ વિષે શોભતી.  
તેમજ એ પ્રતિમાં નિર્ગતર ગતે, કેવી મુને દીપતી;  
માયા ઉદ્ભુત પામી એમ હૃદયે, રૂપે ધણે ન્યાળતી,  
આતમ હૃતિ સ્વતઃ પ્રબોધ સમયે, અદ્વય રૂપે ભાસતી. ૧  
બીજાંતર નિત અંકુરે જેમ રહે, આ વિશ્વ તેવું હતું,  
માયાને કલ્પિત કાળ કળથી, વિચિત્રથી ચીતર્યું;  
સ્વેચ્છાએ કરી જ્યાં વિલાસ અતિશે, વ્યાપી રહ્યો અંગમાં,  
એવા શ્રીગુરૂ મૂર્તિને નમુંનમું, રાખો સદા સંગમાં. ૨  
સ્ત્રી બાળક જડ અંધ ને કંઈ જનો, બકવા અતિશે કરે,  
ધન્દ્રી ચંચળ દેહ બુદ્ધિ જીવને, હું છુ વળી કંઈ કહે;  
માયા શક્તિ અધાદ કારણ મહા, વ્યામોહ સંહારતા,  
એવા શ્રીગુરૂ મૂર્તિને નમુંનમું, અજ્ઞાન મુજ ટાળતા. ૩  
ગ્રાસ્યો ચંદ્ર અને દિવાકર જીઓ, જેવી રીતે રાહુએ,  
માયાએ સન્માત્રરૂપ પુરૂષને, બાંધ્યો ખરે । બાહુએ;  
સ્વેચ્છા દેહ ધરી વિલાસ કરતા, માયાવી કે યોગીઓ,  
એવા શ્રીગુરૂ મૂર્તિને નમુંનમું, તારે ધણા રોગીઓ. ૪  
જેનું સ્કુરણ છે મહા સતરૂપે, પણ તે \*અસત ભાસતું,  
નિશ્ચય “તત્ત્વમસિ” એ વેદ વચને, પ્રલક્ષ બોધાવતું;  
જે શાક્ષાત્કરનાર આ જીવનમાં, સંસાર સાગર તર્યા,  
એવા શ્રીગુરૂ મૂર્તિને નમુંનમું, અથો મનથો સર્થા. ૫  
છીદ્રો જ્યાં અતિશે વસ્યા ઘટ વિષે, દીવો કયો ઉદરે,  
જેનું તેમજ જ્ઞાન ચક્ષુરાદિ કરણે, વ્યાપ્યું સ્વતઃ અંગરે;  
હું જાણું પછી ભાસમાન જગતમાં, ભાસ્યું પછી સર્વરે,  
એવા શ્રીગુરૂ મૂર્તિને નમુંનમું, ટાળ્યો મહા ગર્વરે. ૬

\*અસત વસ્તુના સંગથી અસત ભાસે છે. મ. ન.

પૃથ્વી સૂર્ય અકાશ તેજ જળને, વાયુ વળી ચંદ્રમાં,  
 સાથે પુરૂષ મળી ચરાચર સ્વરૂપ, વ્યાપ્યું સ્વતઃ અંગમાં;  
 પરમાત્મા વિણ અન્ય કાંઈ જગમાં, સર્વે નિરર્થક દિસે,  
 એવા શ્રીગુરૂ મૂર્તિને નમુંનમું, લા'વો મળ્યો જગ વિષે. ૭  
 હું છું તે અનુવર્તમાન કરતો, સર્વે અવસ્થા વિષે,  
 વ્યાપ્યા જે તણી મૈત્ર બ્રહ્મતત્ત્વે, ને સુખ આનંદ રૂપે;  
 જે સર્વાત્મક થઈ અહંપદ તજી, શાંતિ અખંડ પામતા;  
 એવા શ્રી ગુરૂ મૂર્તિને નમુંનમું, સત્સંગથી ઝામતા. ૮  
 કેવળ અસ્ત થયું યથાસ્થિત જગત્, વ્યવહાર કરતે છતે,  
 મૂર્ખા હર્ષ અને ભયે મુક્ત થઈ, સુખ દુઃખ માને ન તે;  
 સેવે સ્થાન અચળ કિંવા ચળ અને, સંકલ્પ લાગે સદા,  
 એવા શ્રી ગુરૂ મૂર્તિને નમુંનમું, સેવો મયા સર્વદા. ૯

### પ્રારંભ.

શાદુલવિકિરિત છંદ.

વર્ણાશ્રમ ધર્મે અને તપવડે, શુધ ચિત્ત ધર નેમને,  
 વૈરાગ્યાદિ ચતુષ્ટય સાધન થકી, સેવો હરિ પ્રેમને;  
 કર્તા કોણુ ? અને જગત્ ભિન્નના, કારણુ ઉપાદાનને,  
 ધરજો એજ પ્રણળ વિચાર સ્વરૂપે, એ જ્ઞાન બંધારને. ૧

શ્લોક.

શોધો મહાન્તો મહિમા વસેલા,  
 ભવસાગરેથી, પોતે તરેલા;  
 કેવળ કરૂણા દર્શાવનારા,  
 વસંત પેરે, જગ તારનારા. ૨

મહી દીપનારાહે એ માત્રા વધારે.

કર્મવડે દેહ યોગ થાય સર્વ પ્રાણીને;  
 દેહયોગે ભોગરોગ, પ્રીયા પ્રિય માણીને. ૧  
 પ્રીયા પ્રિય ક્રમે રાગ દ્વેષ પ્રવર્તાવીને;  
 જ્ઞાન વિના પુનઃદેહ યોગ ઉપજાવીને. ૨  
 એમ નિત્ય ચક્રવત્ સંસાર વિસ્તરાય છે;  
 દેવ જ્ઞાન થતાં સર્વ પાશ હાની થાય છે. ૩

- કલેશ માત્ર ક્ષીણ થતાં જન્મ મૃત્યુ જાય છે;  
જગ અસલ બ્રહ્મ સલ, જ્ઞાનથી જણાય છે. ૪
- અત્ર કર્મજીત લોક, ક્ષીણ પામી જાય છે;  
તત્ર પુણ્યજીત લોક ક્ષીણ તેમ થાય છે. ૫
- અગ્નિ જે ઇંધણ વિતાનો, સ્થાનમાં ભરાય છે;  
વૃત્તિ ક્ષીણ થતાં ચિદધિ સ્થાનમાં સમાય છે. ૬
- સર્ગ શબ્દ અર્થરૂપ પામતાં અધોગતિ;  
સર્ગ અર્થ બ્રહ્મરૂપ માન જે મયામતિ. ૭

### શાખી.

દ્રષ્ટી જ્ઞાનમયી કરી, જગત્ બ્રહ્મમય જોય;  
પરમોદારજ યોગ એ, સાધે વિરલા કોય.

### મનહરછંદ.

- કોઈ માને વેદ અને કોઈ માને સાંખ્ય યોગ,  
કોઈ ગણે પાશુપત વૈષ્ણવકો માનતા;  
જૈન કોઈ શ્રેષ્ઠ ગણે, યુદ્ધને કો અતિ આહે;  
કબીરા, નાનક રામાનુજ કો પીછાણતા. ૧
- ઈસુ આહે કોઈ અને આહે ખીજો ઈસલામી,  
જર તોસ્તી યાહુદી આદિને અન્ય જણતા;  
પ્રેસ્થાનો છે ભિન્ન ભિન્ન જગતે ગણાય એમ,  
રૂચી અનુસારે ધર્મ સર્વ કોઈ માણતા. ૨
- કરતા પિતંડા લોક, અમારો મારગ સલ,  
ખીજા બધા કુટીલને, અસત પ્રમાણતા;  
જળ માત્રને સમુદ્ર ગમ્યતો જણાય જેમ,  
સર્વનો તું ગમ્ય એક, શી ! ! પ્રભુ ગહનતા. ૩

### અલતી.

(કોરબકી મરજી કયા જાને, દુનિયાં મતલબ અપના જાને) એ રાગે,  
જો નહિ જાણે તે જાણેછે, કોઈ જાણે તે નરનવ જાણે,  
કોઈ વેદ બધ્યા વિણ જાણે છે, કોઈ વેદ બણી નરનવ જાણે ટેક.  
વેદાંત વિષે નિષ્ણાત બને,  
એ બ્રહ્મ વરતા કુશળ બણે;



વૃત્તિ પણ રાગે માણે છે, કોઈ જાણે તે નરનવ જાણે. જો નહિ જાણે ॥

દુર્જન સાધુતા પામે કહાં

મૈનાક મૃદુ કેમ થાયે અહાં

કઠ્ઠી રમ પાક ન જાણેછે, કોઈ જાણે તે નરનવ જાણે જો નહી જાણે ॥

કલિયુગ થતાં સૌ બ્રહ્મ બકે

તે કર્મ બ્રહ્મ થઈ બહુજ વહે

એ ઉદર શિશ્ન પરાયણ છે, કોઈ જાણે તે નરનવ જાણે. જો નહી ॥

પદ.

કર પ્રભુ સંગાથે દ્રઢ પ્રીતીરે-એ રાગ.

ભાવ વૃત્તિથી ભાવત્વ પામશેરે; સુન્ય વૃત્તિથી સુન્યત્વ થાય,

બ્રહ્મ વૃત્તિથી પૂર્ણત્વ જાણીએરે. ॥ ટેક ॥

કર પૂર્ણત્વનો અભ્યાસ તુંરે; બંધ મોક્ષ દશાથી રહીત ॥ બ્રહ્મવૃત્તિથી ॥

એને પરમાર્થતા અમો જાણીએરે; દીત્વ એકત્વ અસંત

વર્ણત ॥ બ્રહ્મવૃત્તિ ॥

વાચા મનમાં સમાવજો પ્રેમથીરે; મન આત્માને આત્મ મહદાત્મે ॥ બ્રહ્મ ॥

અંતરદ્રષ્ટી ખીલાવ યોગાભ્યાસથીરે; બાહ્ય વૃત્તિથી પૂર્ણત્વ પામ ॥ બ્રહ્મ ॥

ગરબી.

નામ જપીસ નિત તારું, સુંદીર સામલીઆ;-એ રાગ. '

શ્રી સદ્ગુરુ શરણે રહી, દ્રઢ ભક્તિ રાખો;

સ્વાર્થ અધમતા છોડી, અમૃતરસ ચાખો.

શ્રી સદ્ગુરુ.

દીવ્ય શાંતિ આનંદ અનુભવશે,

જીવન નિરૂપાધિક મેળવશે,

મનોવિકાર છૂતી જગ તરશે,

દોષ દોષ વિવેકે, સદ્ગુરુ રસ ચાખો.

શ્રી સદ્ગુરુ.

ધન્દ્રી વિજય સાધો સતસંગે

કર્મજળ ગુથો નવ અંગે

દ્વેષ રાગ તણ રહો ઉમંગે

જ્ઞાન કુહાડીએ બંધન કાપી નાખો.

શ્રી સદ્ગુરુ.

કલ્પ વૃક્ષ એવા મુજ ગુરુને

શરણે જઇ શીખ્યો અનુભવને

પરિત્રણ છેદી દધ આનંદને

હૃદય ગુહામાં કહે મયા પ્રીતમ ભાષો.

શ્રી સદગુર.

૫૬.

ભૂતલ ભક્તિ પદારથ મોટો, ત્રણ લોકમાં નાહિરે;—એ રાગ.  
 કેશવ કિરતન દક્ષિણુગ માહી, શ્રેષ્ઠ પદારથ માન્યોરે, કેશવ.  
 ભજન થકી ભવ ભટકણુ ભાંગે, મોક્ષગતી નર પામ્યોરે. કેશવ.  
 વિધી તત્રોક્તે સગુણ ઉપાસન, દ્વાપર જુગમાં કરતારે; કેશવ.  
 ત્રેતાજુગમાં વેદ વિહીત યજ્ઞોથી કેશવ સ્મરતારે. કેશવ.  
 કૃત જુગમાં મન ઇન્દ્રી નિગ્રહ સુસ્ફેલી બહુ પડતીરે;  
 ભજને કલિમાં કેશવ મળશે, સે'જે મૂકિત જડતીરે. કેશવ.  
 ચિત્તવૃત્તિ અટકાવી મનને, કેશવ પ્રત્યે લગાવેરે;  
 ચિન્તન કરતાં દિવ્ય પુરુષનું, દેખી આનંદ આવેરે. કેશવ.  
 ધરધ'ધો કે હરકામે નિત સ્મરણુ ન જૂલે તેતોરે;  
 દ્રષ્ટી પોતાની જાએ જ્યાં જ્યાં, કેશવ દર્શન લેતોરે. કેશવ.  
 અનંતભાવે ભિન ભિન રૂપે, કેશવ પ્રગટ્યો જગમાંરે;  
 રૂપ અભેદ સમજાએ સારે, આનંદ વ્યાપે તનમાંરે. કેશવ.  
 મહામુનિ કપિલે દેવહુતિને, સાધન મોક્ષ જણાવ્યુંરે;  
 ભક્તિ પ્રભુની ગુણુ ગાતાંતો, કેશવ નામ ભજવ્યુંરે. કેશવ.  
 ધ્રુવજી નારદને પ્રહલાદે, સગુણુ ઉપાસન કીધુંરે;  
 કેશવનામ સ્મરણુથી મયાએ, વિષ તજી અમૃત પીધુંરે. કેશવ.

## વિષયમળ.

શાર્દૂલવિકીર્તિ છંદ.

મેરી ગોખ ઉપરથકી પ્રિયભણી, શું મુખ મલકાવતી;  
 આધેથી વ્યભિચાર ભાવ ધરતી, ને આંખ ફરકાવતી;  
 તાણે તે પ્રિયને અતિ ઝપટથી, ભેટાડતી ભાવથી;  
 બુદ્ધિને વિષયાભિ મુખ કરીને, વિસ્મૃતિમાં લાવતી.  
 બુદ્ધિ દોષ વડે પડ્યાં પડિતો, નારી તણા ફંદમાં;  
 માય પ્રાણ છતાં પરાક મુખતા, પામી મયે છંદમાં;  
 દોષ અમૃત મેળવે ધીરજથી, વિભ્રમ નવ પામતા;  
 અમ્રુવે ધ્રુવ પ્રાર્થના નવ કરે, આતંત્ર નિહાળતાં.

હરીગીત છંદ.

આ જન્મરૂપ તળાવમાં, દુર્વાસના એક દોરા છે;  
તે દોરીએ ગલ માંસ પિંડનો, નારી રૂપે ધોરીછે;  
તે ભોગની ભુમિકા બનીને, સ્વાદ અમૃત લાગ્યોઓ;  
જો મનુષ્ય રૂપી મત્સ્યને ઝટ પકડી મરડી નાંખ્યોઓ. ૧

માતંગ બ્રંગ પતંગ મૌન વળી, પાંચમો કુરંગજો,  
પ્રત્યેક એક સ્વતઃ વિષયથી, હણાયા નિજ સંગજો;  
તો એક એવો જન પ્રમાદી, પાંચ વિષયો સેવતો,  
તું જાણજો એ ફંદમાં, એ હણાયો તતખેવતો. ૨

કદિ વિષય તુજ ચિરકાલ રહે, પણ વખત આવે તે ખશે,  
તો જવામાં શો ફેર પડશે, નવ તજો તો પણ જશે;  
સ્વાતંત્ર્ય રીતે તે જશે તો, અતુલ દુઃખ તુજ આપશે,  
પણ જો તમો પોતે તજો તો, અનંત શમ સુખ લાવશે. ૩

ક્ષુધા તૃપાથી મૂકતને બય મોહ મૃત્યુ પાર છે,  
ક્ષેત્ર સર્વોત્તર રહ્યો સૌ ક્ષેત્રમાં નિરધાર છે;  
પુત્રેષણા લોકેષણા વિતેષણાના ત્યાગને,  
તે જાણીને ભિક્ષાચરે આહ્વાણો સેવે યાગને. ૪

નટ.

વિકાળ વ્યાલ રૂપ કાળ, મુખ વિકાશી યાસતો,  
ઝટપટ કંઠે પકડી મરડી, તનછોડી નાસતો,  
અરે જય ! જીવ જય ! નવહાય, રહીઆં'ય, વિકાળ વ્યાલ,  
નવ તજ્યો જગતનો પ્યાર,  
નહિ કયો સલ વિચાર,  
અતિ દુઃખ જોયું સંસાર, બટકનો પાછો આવતો. વિકાળ વ્યાલ.  
ઝી પુત્રાદિકમાં ના'ય,  
ગાદી જીવડો ખેંચાય,  
તૃષ્ણાપણ વધતી જાય, ધુળ સુખ માથે ધાલતો. વિકાળ વ્યાલ,  
શત્રુ ખટ ખેડા પાસ,  
તે સાથે ભીડો બાથ,  
તું પ્રેમ ભડિત લે હાથ, મયો મમતા સૌ કાઢતો. વિકાળ વ્યાલ.

## ચુગ મારૂ.

ભૂખ્યા જનને રહે એક સ્વાદ, ઇન્દ્રી વિષય નહી રહે યાદ;  
 થાયે તેમ બ્રહ્મ દર્શણુ જ્યારે, સર્વ વિષય નાશ થાય ત્યારે.  
 ઇચ્છા મોક્ષની હોયે જેને, જે થઇ ઇન્દ્રી જગૃત તેને;  
 રાખે કાળજી પણ ન રહેવાય, મન જેરથી ધસડી જાય;  
 કરે વિષય વિચાર હમેશ, પ્રીતિ વધશે ને થાશે કલેશ.  
 ઇચ્છા સમાગમની થાય, જેથી ક્રોધ વ્યાપે તનમાંહે;  
 ક્રોધે મોહ લાગ્યો દીવમાંય, તેથી સ્મૃતિ વિભ્રમ થાય.  
 સ્મૃતિ વિભ્રમથી બુદ્ધિ જાય, બુદ્ધિ નાશે પોતે નાશ થાય;  
 દુઃખો શાંતિથી નાશ પામે, બુદ્ધિ સમતોલમાં તે વિરામે.  
 જેનું ચિત્ત રેકાણે નથી, તેની બુદ્ધિ ગઇ સર્વથી;  
 ધ્યાન તેનાથી નવ થાય, શાંતિ નવ હોયે સદાય.

ગીતા અને ખીજાં તત્ત્વજ્ઞાન ઉપરથી બનાવેલાં પદ અને છંદો વીગેરે.

## કર્મ તથા ઉપાસના સમુહ.

### ગરબી.

મમતા મૂકીને, યોગમાં તત્પર રહીને કર્મ જે કરવાં;  
 સરખું ચિત્તરાખી, પાર પડો કે ફેગટ ફળ નીપજવાં. મમતા.  
 કર્મયોગ ધણોછે હલકો, બુદ્ધિ સાથે જેડો તરતતો;  
 સ્વાર્થની ઇચ્છા છોડી યુદ્ધ કરતો. મમતા મૂકીને.  
 દુઃખમાં ઉદ્દેગ નવ થાય, સુખે આનંદ નહિ જ્યાં જણાય;  
 રાગ ભયને ક્રોધ નાશ થાય. મમતા મૂકીને.  
 કર્મ અવયવ ખેંચે તનમાં, વિષયો ત્યાગ થાયે મનમાં;  
 બુદ્ધિ સમતોલ હોય જે નરમાં. મમતા મૂકીને.

(અર્જુન કહે છે.)

### ધનાશ્રી.

હે પરબ્રહ્મ મહેશ, આપો સદનીતિ જ્ઞાન હમેશ. ટેક.  
 જ્ઞાન કહોછો ઉત્તમ કર્મથી, કર્મ કહું કયમ લેશ. આપો સદનીતિ.  
 કર્મ કહો કરવાને સૂચન, નવ સમજાય મહેશ. આપો સદનીતિ.  
 ઉત્તર પુત્ર સમજવો શું મુજને, ગુપ્તવો મુજને નરેશ. આપો.  
 જે આ ભયંકર યુધ્ધથી માંસ, વધશે પિતૃનો દ્રેષ. આપો સદનીતિ.

## ગજલ.

(શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન કહેછે.)

કેટલાક યોગી કર્મના, કેટલાક યોગી જ્ઞાનના;  
 પ્રારબ્ધને વશ કર્મ છે, માટે જોડા તું કર્મમાં.  
 જ્ઞાનયોગ ઉત્તમ જ્ઞાન ખોવાય કર્મ છોડ્યા થકી;  
 વિકર્મ કર્મ અકર્મ એ, ત્રણ ભાગ કર્મ તણા નકી. ૨  
 વિકર્મ છોડી અકર્મ સમજી કર્મ કરવાં તાહરે;  
 આ ધર્મ એવોછે દેહનો દીનદીન કર્મ થયા કરે. ૩  
 કાપીક કર્મ જો બંધ હોય તો, મન કર્મ કર્યા કરે;  
 અશક્ય છે લાગ કર્મનો આ જીવ કર્મને વશ ખરે.

અર્જુનનો પ્રશ્ન.

આગ લગાડી, ઝેરજ આપી, ખેતર લેવું ત્રીજું;  
 સ્ત્રીધન ગૃહણુ જપ્તરજસ્તીથી, અસી લઘ સામું છડું;  
 વિભુજી મારા યુધ મુજને નવ રાએ.

મારૂં.

કયો જેણે નાશ આત્મ કુળનો, તેથી નાશ થાએ કુળ ધર્મનો;  
 કયો જેણે ધર્મ તણો નાશ, તેનો આખા કુળમાં લાગે પાશ.  
 સ્ત્રીઓ તેની થાય દોષ વાળી, કુળતી સુજાત જગા ખાલી;  
 જેમાં થાય વર્ણ સંકર જાતી, જાતીતે નરકમાં ગોથાં ખાતી.  
 જાએ કુળ ધર્મ જાતી ધર્મ, જાણું એ સધળાં હું મર્મ;

“હે મધુસૂદન ! હું મરી જઇશ તો કાંઈ હરકત નહિ, પણ મા-  
 રા પીતરાઇ કૌરવોને અને ખીજાં સગાંઓને મારવા ઇચ્છતો નથી. ત્રણ  
 લોકનો વૈભવ મળે તો એમ નહીં કરે તો આ પૃથ્વીના રાજ્ય માટે  
 એમ થાય !

અરેરે ! એક રાજ્ય વૈભવની તૃષ્ણા સાર અમો મોટું પાપ કર-  
 વા ગુંથાયા છીએ સગાં અને ગુરૂની હસા કરી તેમના રૂધિર વાળા  
 ભોગ અને યુધ કરી મહતા પ્રાપ્ત કરવી એ વિચાર મને દુષ્ટ લાગેછે !”

આર્યો.

શોક કરી અર્જુને, ગરક બનીને ધનુષ્યાણુ છોડ્યાં;  
 ખેડો ખસી જઇ રથમાં, ચાલો સ્વધૃહે યુધ મર્મ તોડ્યાં.

(કૃષ્ણ પરમાત્મા સમાધાન કરેછે)

(હૃદય સદ્યપુષ્પિ નહીં ધારી, મતિ વીપરીત શીઘ્ર થઈ મારી) એ રાગ.  
પરંતપ શા માટે શોક કરે, ક્ષત્રીનો ધર્મ શોભે નહીં ખરે !

હૃદયની દુર્બળતા તું લહે, બોલે પડિત જેવું ન આચરે. પરંતપ.

શોક ન કરતાં પડિતો કાંઈ મુખ્યાં જીવતાંનો આંચ

જન્મ ધર્યા પછી જીવને આંતો, ત્રણ અવસ્થા થાય

બાળ જીવાની ઘડપણ ધરે, બોલે પડિત જેવું ન આચરે ॥

નિરપયોગી બસે ॥ શાટયાનો, લાગજ કરીએ જેમ

નવા વસ્ત્ર ધારણ કરવાં, એ ધર્મ દેહનો તેમ

એક છોડી ખીજ દેહ ધરે—બોલે પડિત ॥ પરંતપ ॥

અવસ્થાની અંતરનો ક્રમછે, અતે મૃત્યુ નિસાન

આત્માને કદિ લેપન ન થાએ, દેહ થકી એ બાન

હૃદયની દુર્બળતા તું લહે, બોલે પડિત ॥ પરંતપ ॥

જેને ભેદી ન શકે હથીઆરો, અગ્નિ જેને ન બાળે

પાણીથી ન બીજાએ પોતે, શુષ્ક પવનથી ન થાએ

જન્મને મરણ કદિ નવ ધરે, બોલે પડિત ॥ પરંતપ ॥

\* ચલતી પદ.

દેખાતો નથી બદલાતો નથી, એ વિચારમાં નવ આવી શકે,

તવ શોચ ન કરવો આતમનો, પ્રિય ઘટે નહિ તું એ શું બકે;—ટેક.

કદિ એમ તું માને આતમને જે, જન્મમરણ નક્કીજ બને.

તોપણ નવ શોકજ કરવો ઘટે, જન્મે તે મૃત્યુમાંજ રામે. દેખાતો નથી.

જીવોનું મૂળ દેખાતું નથી, તેઓનો નાશ દેખાતો નથી,

મધ્યમ સ્થિતી દેખાય તે માટે, શોક તુંને કરવો ન ઘટે. દેખાતો નથી.

જે ધર્મ પોતાનો વિચારીને તારે, ખાવી ધુળરી તુંને ન ઘટે,

પણ લટી જઈ ગાંડીવ નાંખે તો, સ્વર્ગદ્વાર તુજ બંધ થશે. દેખાતો નથી.

યુદ્ધ થતાં જે માંચો જશે તો, સ્વર્ગ તુંને નક્કી મળશે,

જે કદિ કૌરવ દળ જીત્યો તો, રાજ્ય સુખ અતી ભોગવશે. દેખાતો નથી.

\* એની દર ખીજ લીટી ઉંચા રાગથી લેવાશે. પેહેલી લીટી માર અથવા પેહેલી એ લીટી ધીરે રાગે લઈ ત્રીજી લીટીથી ઉંચા જરા રાગ લેા. આઠ તાલ.

શ્રીકૃષ્ણાર્જુન

રાગ માલ.

હેજનાદન સ્વામી, નિષ્ક્રિય પામી, શંકા વામી, સમજ્યો છું લગાર-ટેક બેવાર.

ચિત્ત શુદ્ધિ મુજની કરો, બ્રહ્મપણાનો નાશ,

કર્મ કર્યા વિણુ જ્ઞાનનો, સારો કેમ ન બેશે પાસ;

કર્મ આશક્તિ બે રાખી, કીધાં તપાશી, કુળધર્મ દાખી, ધર્મનો થાય નાશ,

હેજનાદન સ્વામી,

કુંતા સુત તુજને કહ્યો, કર્મતણો સિદ્ધાંત,

ધન્દ્રીયો વશ રાખીને, કર્મ યોગ આરંભે ખાંત.

રણની નિષ્કામવૃત્તિથી, આશારહિતથી, આત્મધરજથી, નિર્વાહસૃષ્ટીનો ખાશ

હેજનાદન સ્વામી.

ચિત્ત રાખી આત્મા વિષે, ચક્ષીત ન થાએ મન,

બ્રહ્માર્પણ સર્વે થતાં, શુદ્ધ થાશે મનને તન.

કર્મના બંધ તોડીને, છૂટા પડીને, તૃષ્ણા છોડીને, જય સ્વધામે ખાશ.

હેજનાદન સ્વામી.

આર્યા.

મરણ ન હોય પોતાની, છતાં જ્ઞેરથી ધસડે પાપ કરવા,

એવો કોણુ શરીરમાં, દુસ્મન મારો સૂચવે આચરવા.

પદ.

( શ્રીકૃષ્ણ કહેછે )

બરત કુળમાં જન્મ ધરીને, શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન તું લેજો વા'લા,

ધન્દ્રીઓને તાએ કરીને, આત્મજ્ઞાન તું ધરજો વા'લા. ૧

મરણ ન હોય પોતાની તોપણુ, જ્ઞેરથી ધસડે કામ વા'લા,

નાશ કરે સઘળાનો એતો, દુસ્મન થઇને લાગ્યો વા'લા. ૨

ઓર ગર્ભને ઢાંકે વળી, દર્પણુ મેલે ઢાંકાએ વા'લા,

ઢાંકાએ ધુમે અગ્નિ તેમ, કામે જ્ઞાન બંધાએ વા'લા. ૩

જ્ઞાની જનોનો શત્રુ થઇને, શ્રેષ્ઠપણું એ બતાવે વા'લા,

ધન્દ્રી મન બુદ્ધિનું સ્થાન, એમાં સ્થાપન થયું છે વા'લા. ૪

ધન્દ્રી કરતાં મન મોડું છે, મનથી બુદ્ધિ મોટી વા'લા,

સૌથી મોટો આત્મા સમજ, કામ નાશ તું કરજો વા'લા. ૫

## પદ ગાયનરૂપ.

( મેંતો કુંઠત ફીરી મધુબનમે ) એ રાગે.

યોગ એ કહ્યો મેં વિવશત મુનીને, પૂર્વ સૂર્યે કહ્યો એ મનુને, બેવાર ટેક.  
મનુએ કહ્યો ધક્કાકુને યોગએ, સુત્રમ રાજર્પિજનોને, પૂર્વ સૂર્યે કહ્યોએ  
મનુને-યોગએ ॥

બક્ત જાણી મારો મિત્ર જાણી પ્રિય, શાંતિ કરૂં તુજ મનને  
॥ પૂર્વે સૂર્યે ॥ યોગએ ॥  
કાળક્રમે વિસ્મૃતિ થઇ છે, યોગ જગાડશે જનને, ॥ પૂર્વે સૂર્યે ॥ યોગએ ॥

અર્જુનને શંકા થઇ મનમાં કહેવા લાગ્યો પ્રભુજી,  
સંભવ કેમ એ વાત તમારી, આ શું બકાછો વિભુજી  
શું ! આપ પછી એ અવતરયા મુનીઓ,  
કૃષ્ણ કહે ઓ પરંતપ મારા, શંકા તુજની ખોટી,  
મા'રાં તારાં અનેક જન્મો, મરણ થયાંની કસોટી  
તું જાણે નહી, માહાત્માને ખજર છે.

## ગાયન.

( આવે ગજનના ) એ રાગની છાયા.

હું જન્મ મરણ જાણું છું બેવાર ટેક.  
હું સ્વરૂપે જન્મ મરણથી રહિત છું, ભક્તોને ભાણું છું હું જન્મ.  
યુગે યુગે હું જન્મ ધરીને, જ્ઞાનીઓનું રક્ષણ કરીને  
ધર્મ સ્થાપના કરવામાં સ્વેચ્છાએ જણાઉં છું. હું જન્મ મરણ.  
પ્રકૃતિનો આશ્રય લઈ મારે  
કર્મ વિલક્ષણ કરવાં સારે  
સમજે બરાબર તેને જક્ત ફેરાથી છોડાવું છું. હું જન્મ મરણ.

( આહા ! શું કુલીન થયો કમજાત ) એ રાગ.

એવા જ્ઞાની સ્વરૂપ માંહી ઠર્યા. બેવાર ટેક.  
પ્રીતિ દેશત ગુસ્સાને છૂટો કરી, પોતે તલ્લિન થયા એવા જ્ઞાની.  
આશરો પોતાનો રાખી કરીને, જ્ઞાન ભંડાર ભર્યા, એવા જ્ઞાની.  
મનુષ્ય પોતાને ગણે જોવી રીતે તેવા અનુગ્રહ કર્યા. એવા જ્ઞાની.  
કર્મના ફળની ઇચ્છા રાખે તે, દેવોની સેવામાં ઠર્યા. એવા જ્ઞાની.



## પદ ગાયન.

અર્પણ એ બ્રહ્મ છે રે, હોમેલું બ્રહ્મ છે રે—એવાર	ટેક.
બ્રહ્મરૂપ અગ્નિમાં હવન કર્યો તે બ્રહ્મજ છે,	
હવનવડે જે પ્રાપ્ત થએલું સ્વર્ગ તે બ્રહ્મજ છે.	અર્પણ એ.
દૈવ યગ્નને સદા કરે, કરનારા યોગી છે	
અ.ત્મા હોમે બ્રહ્મરૂપ થઈ, આત્મ યોગી છે.	અર્પણ.
સંયમરૂપી અગ્નિમાં, સર્વેન્દ્રિય હોમે છે.	
સર્વેન્દ્રિયના કર્મ પ્રાણ, સંયમમાં હોમે છે.	અર્પણ.
દ્રવ્યયગ્ન તપરૂપ યગ્ન વળી જ્ઞાનરૂપ યગ્ને,	
દ્રઢ વ્રતરૂપથી યત્ન શીલો, પ્રાણ અપાનમાં હોમે.	અર્પણ.
કાયા મનવાણીથી થાએ, પરમારથ કરમો.	
યગ્નરૂપ તે નક્કી સમજો, થાય જેજે ધરમો.	અર્પણ.
સર્વ યોગીમાં શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન ધરનારા યોગી છે.	
મયા કર્મની થાય સમાપ્તિ જ્ઞાને યોગી છે.	અર્પણ.

## આર્યા.

જ્ઞાન પામે શ્રદ્ધાળુ, તત્પર નિશ્ઠીન ગુરુતણી સેવા.  
હિન્દિ રાખે નિયમમાં, જય સ્વધામે શ્રેષ્ઠ શાંતિ લેવા.

## પદ ગાયન.

કર નિષ્કામ કર્મ યોગને—એવાર	ટેક.
હે ધનંજયરે કર નિષ્કામ કર્મ યોગને, કર નિષ્કામ.	
જ્ઞાનવડે શંકાય છેદેલાં, યોગવડે જે કર્મ લાગેલાં.	
બંધન થાશે ન તુજને રે, કર નિષ્કામ કર્મ યોગને—કર.	
યુધ કરવાને તત્પર થઇને, લોક લાજ થાશે નહિ તુજને.	
લોક કલ્યાણ અરથેરે, કર નિષ્કામ કર્મ યોગને—કર.	

## ગજલ.

વખાણો આપ પ્રેમથી એ કર્મનો સંન્યાસ,	
ફરી વખાણો કર્મ યોગ, ધર્મ શો છે ખાથ.	વખાણો.
નક્કી બે માનો માર્ગ શો, ખતાવો સ્વામી આપ;	
કલ્યાણકારી માર્ગથી, ટળે ત્રિવિધી તાપ.	વખાણો.

### ઉત્તર.

માર્ગ એ ઉભય ખતાવું જે સન્યાસ યોગ,  
ઠીક પણ છે મુજને પ્રિય, શ્રેષ્ઠ કર્મ યોગ;  
દેશ ઇચ્છા નવ ધરે, સન્યાસી તે ગણાય;  
આરંભે કર્મ યોગને, અશક્ત ચિત્ત થાય.

### અલંગ-છાયા.

સંગને તજીને કેવળ કાયાથી—એ વાર.  
મનને બુદ્ધિથી, કર્મો કરે છે. સંગને લજીને.  
ફળને લજીને, મોક્ષ રૂપ શાન્તિ—એ વાર.  
મોહને છોડીને, દેહ વીચરે છે—સંગને લજીને.  
એકાદશ દ્વારે, વશીભૂત થઇને—એ વાર.  
આતમાને જુદો દેહથી જુએ છે. સંગને લજીને.  
કરતો છતો તે, નથી કાંઈ કરતો;  
સમદ્રષ્ટી રાખી, સાર મેળવે છે. સંગને લજીને.  
આત્મા દેહાદિના કર્તા પણાને,  
નિષ્કામ કરમે, પ્રવર્તે છે. સંગને લજીને.  
સુખ કરનારી, વસ્તુને પામીને;  
લાભ મેળવીને, નવ હરખાતો. સંગને લજીને.  
દુઃખ કરનારી, વસ્તુને પામીને;  
શોચ નાહી કરતો, તત્વ વેત્તા. સંગને લજીને.

### રાગણી.

યોગ વગરનો અતિ કઠણ સન્યાસ પ્રીય જનને,  
યોગ જાણી જે મુની બને તે, બ્રહ્મ નિરખે સૌને. યોગ.  
સાંખ્ય યોગ પ્રાચીન સમયથી, એક ગણે ડાહ્યા;  
બિન્ન ગણે છે મુઠ જનો, એકમાં છેતરાયા. યોગ.  
સાંખ્ય નિરીશ્વર યોગ તેસેશ્વર, ગણે દર્શનો એક;  
વ્યુત્પત્તિ અર્થે ગીતામાં વાપર્યો, સાંખ્ય જ્ઞાન વિશેષ. યોગ.  
કર્મ ફલાભિ સધી રહિતએ, યોગ અર્થ જાણો;  
ચિત્તની સમતા તેજ યોગએ, અર્થ વિષે માણો. યોગ.

પરમ ગતીના માર્ગરૂપ, એ બન્નેને સમજો;  
હીલ માર્ગના એક ગૃહલુધી, થાય આત્મ ફરજો.

યોગ.

## ધનાશ્રી.

પ્રત્યેક કાર્યે કર્મ પોતાનું બંધાય.—એવાર ટેક.  
કર્મ પાછું કારણરૂપ થઈનેરે, નવીન કર્મ કરાય.  
નવીન કર્મથી કાર્ય ઉપજેરે, વળી નવાં કર્મ થાય.  
કાર્ય કારણરૂપ વૃદ્ધિ પરંપરેરે, કર્મની જાળ ગુંથાય.  
ફલાભિ સંધી રહિત કર્મો પણુરે, અહ્માર્પણુ નવ થાય.  
પીતૃ લોકે ભોગ ભોગવશેરે, એવો પ્રાણી સદાય.  
માટે ઇચ્છા દ્રેષ વિના થઈરે, કર્મ અહ્માર્પણુ થાય.  
અહ્માર્પણુ થયેલા કર્મોથીરે, કર્મની જાળ છૂટાય.

પ્રત્યેક.

પ્રત્યેક.

પ્રત્યેક.

પ્રત્યેક.

પ્રત્યેક.

પ્રત્યેક.

પ્રત્યેક.

## પદ.

સ્વભાવે અહ સ્વામ્ય છે, જણાએ સ્વામ્યતાવડે;  
મનથી સ્વામ્ય જે મનુષ્ય, સ્વામ્ય અહ ભોગવે.

સ્વભાવે.

સંસાર એવા એ હત્યો,  
દેહ પડતાં ન બને ખીંતો;  
અહ સ્વરૂપમાં જઈ પેડો,  
સાર્થક જીવ્યું કરી બેડો;

સ્થીર સ્થિતિથી અહયોગ, પવિત્ર જન એ જોગવે.

સ્વભાવે.

વિષયથી ઇન્દ્રીઓ ખેંચી,  
દ્રષ્ટી જુ મધ્યે લેખી;  
આશક્ત થણો જોવાને,  
કર્ણનાદ સાંભળવાને;

રંગ અતિશે રંગ મયા જોઈને મઝા પડે.

સ્વભાવે.

## પદ.

સન્યાસી તે નર કેવારે, સન્યાસી કો'ના જેવા;

અકર્મ રહે તે કેવારે, સન્યાસી કો'ના જેવા.

સન્યાસી.

શાસ્ત્રોક્ત કર્મ છોડી દેછે, અક્રિય થઈ બેશી રે'છે;

સંકલ્પો મન કર્યાજ કરે, દાંભિક યોગી એ કેવા.

સન્યાસી.

યોગ સિદ્ધિના જે કર્મો, નિષ્ક્રિય થઈ સેવે ધર્મો,

પ્રારબ્ધે પ્રાપ્ત થતાં, કર્મો, કરવાના છે તે કરવાં.  
સન્યાસી તે નર એવા રે; સન્યાસી કોના જોવા.

ગાયન.

\*તોરે રાધે મોરારી...તાનાના દરધીમ, તાનાના દરધીમ. એ વાર.  
તોરેના...નાનના...નાનના...નાનના. તોરે રા...ધે મોરારી.  
ધૌમ નાદરદાની તોરે રાધે, કૃષ્ણ હુએ પરશ્વહ,  
તોરે ધ્યા...નમેં, જ્ઞા નમેં, ચિત્ત હરદમ. તોરે રા...ધે મોરારી.  
કર્મ તત્ત્વમેં પ્રવિત્ત હોંકે, દિલ્લભર મનભર તુંમ,  
તોરે મા...નમેં, પા...નમેં લેતા આપકું. તોરે રા...ધે મોરારી.  
ગુણ કર્મમેં વિભાગ હોંકે, વર્ણ સૃષ્ટિ હરદમ;  
તોરે દા...નમેં, સા...નમેં હુએ પરસન. તોરે રા...ધે મોરારી.  
હોારી.

જ્ઞાતમ આતમનો જન્ધુ. ટેક.  
આતમ પરમાત્મંદ સિંધુ આતમ આતમનો જન્ધુ.  
આતમ જન્ધુ આતમ શત્રુ, આતમ જંધ કરાવે;  
જ્ઞાની તણો આતમ જન્ધુ છે, બ્રહ્મદ્વાર ચલાવે, અખંડ આત્મંદ  
મલાવે; આતમ આતમનો જન્ધુ.  
અજ્ઞાનીનો આતમ શત્રુ, મોક્ષે આડે આવે;  
મોક્ષ થતાં અટકાવ થતો તે, પોતે કારણ કાવે;  
જીજ્ઞનો દોષ ન લાવે, આતમ આતમનો જન્ધુ.  
પોત પોતાના મન ઈંદ્રીઓ, જીસા હોએ જોણે;  
સુખ દુઃખ ને માને અપમાને, આતમ અનુભવ તેને,  
વિકાર રહે પછી શેણે; આતમ આતમનો—  
લક્ષડ, લોહું, રૂપ. કાંચન, મનથી સરખું લેખે,  
સુહૃદ મિત્ર શત્રુ સમદર્શી, મુક્ત યોગી સમ દેખે;  
મયો આત્મા રૂપ પેખે; આતમ આતમનો.

જગાયન.

કેમ મતિ નિર્મળ થઈ શી તારી. એ વાર. ટેક.  
અકળ કળા આ કેવી મારી. કેમ મતિ—

\* રાધે શબ્દમાં રા ને લગાવવાનો વધારે છે. જ્ઞ આત્મા.  
જગદ્વારની છાયામાં પણ લેવાશે. મ. ન.

## સાખી.

યોગ સાધવા તુજને, સ્થાન મળે એકાંત;  
 પવીત્ર થઈ સુધ આસને, એશી નવ લે બ્રાંત;  
 મસ્તક કટિ ગરદન સીધી લીટીએ,  
 આસન કર પગવાળી, ધીમે ધીમે આસન કર પગવાળી—કેમમતિ.  
 દ્રષ્ટી સ્થીર કરી પછી, યોગ્ય સ્થળે તું રાખ,  
 આંતર કીયાથી થશે, યોગ તણો અભ્યાસ;  
 ફરી ફરી એવું યુદ્ધ મચાવે. શાંતિ થશે અતિ ભારી  
 ધીમે ધીમે શાંતિ થશે અતિભારી—કેમમતિ  
 એથી ઇંદ્રી વશ થશે, નિવૃત્ત થાશે તન,  
 અહ્યયર્થ તુજ સ્થીર થઈ, આત્મ નિષ્ઠ જ્યાં મન;  
 અનન્ય ભાવે મયા મેળવજે, ગતિ નિર્વાણ જે ભારી,  
 ધીમે ધીમે ગતિ નિર્વાણ જે ભારી—કેમમતિ.\*

## છાયા ગજલ.

યોગનો અધિકાર થવા દ્રઢ નીતિ કરી;	
અમુક નીતિ કર તું પ્રીતિ, દીક્ષ મહી જરી.	યોગનો.
અતી અહારીને,	
નિરાહારીને,	
નહિજ યોગ સિદ્ધ થાય પ્રેમ વિણ જરી.	યોગનો.
આત આહસ્ય નહિ.	
અતિશે શ્રમ નહિ,	
મધ્ય વાટ લે એવા મુની ખરેખરી.	યોગનો.
અતિ સુએ નહિ,	
અતિ જાગે નહિ,	
અહાર વિહાર યુક્તથી જે યોગને કરી.	યોગનો.

૫૬.

યોગ તણા અભ્યાસે રોકી, મન સ્થીર રહે જોને,  
 મનવડે આત્મા નિહાળી, આનંદ મળશે તેને;  
 આ સાર વસ્તુ મેળવી હશે નહિ એવો પ્રાણીજી.

\*પ્રીયપતિ રહેજો સસ ધારી.—એ નાટકી રાગ જેવો છે.

સાર પામીને અન્ય લાભ મેળવવા નવ જે હચ્છે,  
મહાન દુઃખો આવી પડતાં, સાર વસ્તુને પ્રીતે;  
તર્ક વિચારે દુઃખ સમંધને તોડી નાંખેછ.  
સ્ફટિક સ્વરૂપે રંગ સિતાનો, આત્માને મન જાણે,  
વિવિધ રંગ સહવાસે લાગે, પાસ તેવો માણે;  
મૂળ સ્વરૂપે આત્માને મન શુદ્ધ જાણેછ.  
ભટકતું ચંચળ જ્યારે મન, દોડે ભિન્ન જગાએ,  
પકડી પકડીને ચોંટાડશે તો, મનની સ્થિરતા થાએ;  
એવા અનુભવથી પરમાત્મ મગશે પ્રાણીછ.

અર્જુન કહે છે.

સાવણી ક્ષણ.

હે મધુસૂદન આવો, કઠણુ યોગ એતો;  
મનની ચંચળતા લીધે, નીભે નહિ તેતો.  
મન ચંચળ જુસ્સાવાળું, જોરાવર મુજનું;  
જેવું વાયુ તાણું રોકાણુ, તેમ એ મનનું.

શ્રીકૃષ્ણ કહે છે.—

મન બેશક ચંચળ જાત, રોકી ન શકાએ;  
અભ્યાસ અને વૈરાગ્ય થકી રોકાએ.  
જે આત્માને વશ કરે, એજ ઉપાએ;  
હે મહાત્મા ! આ યોગ, ઉપાએ થાએ.

આર્યા.

\*મન સ્વરૂપ સમજવું, તે વિણ નવ આત્મ જ્ઞાની દામ્ન ઠરે;  
જન્મ મરણ પણુ એથી, ને વળી મોક્ષે એજ મનુષ્ય ધરે.

નંદ.

(મન સ્વરૂપ અને તેની વૃત્તિ)

સંકલ્પ વિકલ્પ થકી આ ઉપછ, આત્મક શાંતિ હૃદય તણી;  
એજ વૃત્તિ વિષય ઉપજાવી, દોષાંતે તે વિષય બણી.  
દેહાધ્યાસ પણુ એજ કરાવે, રાગ દ્વેષ પણુ એજ કરે,

\*મનનું સ્વરૂપ સમજ્યા વિના આત્માનું સ્વરૂપ સમજવું નથી.

દેહ દ્વારા સુખદુઃખ ભોગવે, તૃષ્ણાથી તે દુઃખ ધરે.  
 જ્ઞાન વડે એ પ્રદીપ્ત થાએ, અજ્ઞાને એ અંધ બને;  
 જ્ઞાને આત્મ સંધાન સાંધી લે, અજ્ઞાને આવૃત્તિ કરે.  
 મન શુદ્ધ તો કર્મ શુભને જન હિતકારી કામ કરે;  
 અશુદ્ધ મનથી સ્વાર્થી અને નીચ, અશુભ કાર્યો થયા કરે.  
 શોક રાગ ભય મોહ ભાવના, મનની વૃત્તિ એ પણ છે;  
 બુદ્ધિ ચિત્ત અહંકાર એ વૃત્તિ, મન સ્વરૂપ બને પણ છે.  
 સુખ દુઃખથી પોતે જૂદો, એવો અનુભવ વૃત્તિ કરે;  
 જન્મ મરણની રેંટમાળથી, છૂટે એવો જીવ ખરે !

આર્યા.

અર્જુન—

યોગ સિદ્ધિની પેહેલાં, પ્રયત્ન કરતાં દેહ મૃત્યુ પામ્યો;  
 એવા શ્રદ્ધાળુની, ગતિ શી થઈને દહાં નૈ વીરામ્યો.

દ્વીડી.

શ્રીકૃષ્ણ.—

એવા જીજ્ઞાસુનો કહુધું હું વૃતાંત,  
 યોગ સિદ્ધી પહેલાં થાએ દેહ અંત;  
 ઉભય બ્રહ્મ સ્થિતિ નથી તેની કાંઈ,  
 જેના કર્મ કલ્યાણુ કારક શુભ જપાંહી. એવા.  
 તેની દુર્ગતી વિનાશ કેમ થાએ,  
 યોગ બ્રહ્મ એવા ફરી કરે ઉપાએ;  
 શુભ કર્મ વતે પ્રાપ્ત જે કરીને,  
 સ્વર્ગ લોકકે બીજે લોકે કરીને. એવા  
 ભોગ ભોગવી પછીથી આવે અંત,  
 પુનરજન્મ મૃત્યુ લોક લે નચિંત;  
 શુદ્ધ શ્રીમાનકે ધીમાન શૃહે જઈને,  
 ફરી યોગ સાધના કરે ત્યાં રહીને. એવા.  
 પ્રયત્નો ફરી અધીક ત્યાં કરીને,  
 આત્મ જ્ઞાન વાંસના બળે વધીને;

એમ જ્યાં સુધી ન થાય યોગ સિદ્ધ;  
આવો નિયમ મારોછે અતિ પ્રસિદ્ધ.      જોવા.

૫૬.

(૫૬થો શું ફરેછે રે, બૂલ્યો ભવ કુપમાં પડ્યો) એ રાગ.  
જે મુજપેં શ્રદ્ધા રાખેરે, આત્માનો આશ્રય લઈ,  
અનુભવ જ્ઞાને યોગ સાધેરે, જીવ્યું તેનું કૃતાર્થ થઈ.      જે મુજપેં.  
હજાર મનુષ્યે જ્ઞાનને અર્થે, કોઈકજ યત્ન કરે,  
તેમાંથી પણ કોઈકજ ચિત્તે, જ્ઞાન સ્વરૂપ ધરે;  
તત્ત્વ સ્વરૂપને સમજેરે, અંધકાર ગુમ કરી.      જે મુજપેં.  
શ્રેષ્ઠ પરા પ્રકૃતિછે મારી, નીચી અપરા જાણુ,  
પરા પ્રકૃતિ જીવ કહાવે, અપરા સમજાવું આણુ;  
પંચ મહાભુત યુદ્ધિરે, અહંકાર અપરાધરી.      જે મુજપેં.  
વસ્તુ માત્રની ઉત્પત્તિએ બેઉ પ્રકૃતિએ થાય,  
વસ્તુ સરવનો પ્રભવ પ્રલય પણ મુજ વડે ઝોળખાય,  
પ્રલયને વિષે સ્થીતિરે, સર્વની હુંતો રાખું કરી.      જે મુજપેં.  
માળાના મણકાઓ જેવા, સુત્ર લીધે જોડાય,  
આખા જગતની સ્થીતિ એવી મારા વડે ઝોળખાય,  
સર્વનું તત્ત્વ હું છું રે, સનાતન હુંજ ઠરી.      જે મુજપેં.  
સત્ત્વ રજસને તમે ગુણુમય, આખી સૃષ્ટી જાણુ;  
સર્વ બાવો મારામાં સમજી, તેમાં હું નહીં આણુ.  
ત્રણ ગુણે મોહ પામ્યુરે, જગત મુને જાણે નહિ.      જે મુજપેં.  
નથુરામ સુત મયારામની વાણી પરમ નિધાન,  
ભગવદ ગીતા આશરે બાંધી, જનસમુહને જાણુ,  
કરવા માટે શોધીરે લાવો લેજો જ્ઞાની ઠરી.      જે મુજપેં.

સંગીત.

( સોતનગર ગચ્છે રહેરે ) એ રાગ.

મમ માયો દુરત્યયારે,      જે ત્રણવાર.  
સત્ત્વ રજસ તમ ગુણુનીએ,      મમમાયા.  
માયા તરવી અતિ કઠિણ છે, માયામાં સૌ કુલ્યારે,



જેજે જ્ઞાનીઓ મુજને પામ્યા, માયા તરીને મયારે. મમમાયા.  
 માયા ઇશ્વરની શક્તિ છે, જીવની શક્તિ મન રે,  
 ઉપજાવે અસત્તાંથી સતને, માયા શક્તિ જો મયારે. મમમાયા.  
 માયાને મન મોહ ઉપજાવે, ત્રિમુખ મયિ મમમાયારે:  
 ઉત્પત્તિ સ્થીતિ લય બંનેનેએ, માયાથી વિકાર થયારે. મમમાયા.  
 માયાને વિદ્વેષ આવરણ, શક્તિ લાગી જોડેરે;  
 મનતણી આ સંકલ્પ વિદ્વેષ તે શક્તિ જોડ છે મયારે. મમ.

૫૬.

( જા સદગુરુને શરણુરે સૌ શંસય હરશે ) એ રાગ.

સુકતના કરનારારે, મુજને બજનારા;  
 ચાર બાજે એવા નરરે, પાડ્યા મેં સારા.  
 દુઃખીઆરો જીગસુરે, અર્થાને જ્ઞાની;  
 તે સૌમાં ચઢીઆતોરે, મોટા મહા જ્ઞાની.  
 જ્ઞાની મુજને વાંઘોરે, હું તેને વાંઘો;  
 જ્ઞાની જનોને પગલોરે, ખીજા સૌ ચાસો.  
 તે જ્ઞાની તે હું તોરે, તે રૂપજ માંડે;  
 સત પુરૂષે જીતુરે, માયાતું બાંડે.  
 ધણા જન્મને અતોરે તે મુજને પામે;  
 મયારામ સધળે છેરે, જ્ઞાની નર જાણે.

\*રેખતો.

કરે ભક્તિ સકામે જે,  
 યજન દેવોતું કરશે તે;  
 અજ્ઞાને તે ન મુજ જાણે,  
 કીર્તીય બાવે ખીજો માણે;  
 વિધી થકા વડે પૂજે.  
 માયાક બાવો તેને મુછે;

\* અભેદ બાવે સર્વ પ્રાણીમાત્રનું કલ્યાણ થાય એવાં કર્મ પ્રયો-  
 જનાં. એ નિષ્કામ ભક્તિનું સ્વરૂપ-એકજ પરમાત્મા સર્વ જીવોમાં વ્યાપ્ત  
 માન રહ્યો છે. એવો મને કલ્પના કરવો.

તેઓની કામનાને તો,

કરે દ્રઢ આપું હું ફળતો.

જેજે દેવાને જે પૂજે, તે તેવા ભાવને પામે;  
તેના ફળ નાશવાળાં છે, કરે ભક્તિ સકામે જે.  
પરમભક્તિ અભેદ ભાવે, ખરા ભક્તો દિલે લાવે;  
સ્વરૂપ માંડે બધે બ્યાપે, એવો જ્યાં ભાવ મન સ્થાપે.  
એવા ભાવે જે જે અર્થ, પરાર્થે અંતરગત સ્વાર્થ;  
મળે જ્યોતિ મયારામ, હૃદયમાં એજ મુજ કામ.

૫૬.

ગોથાં ખાયા કરે, ભર માયા કરે એવાર.

હે અરી સુદન કયાં, હે કુરનંદન અહાં.

ગોથાં.

યોગ માયાએ વીંટાયલો રહીને,

દેખા ન દેતો હુતો કાષ્ઠને;

તત્ત્વ નવ જાણીને જીવ અહાં.

જન્મ પામ્યા કરે-ગોથાં.

ભૂત ભવિષ્ય વર્તમાન હું જાણું,

મનુષ્ય દેહમાં મળશે આ ટાણું;

આંતે પરતાશે જીવ અહાં,

ભોળવાયા કરે-ગોથાં.

સતકર્મ જેણે કર્યા એવાં પ્રાણી,

નવ ભોળવાયે ભૂલવણી જાણી;

આત્માના સંગાથે જીવ અહાં.

બ્રહ્મરૂપ ઠરે-ગોથાં.

જન્મ મરણથી છુટા થવાને,

આધાર મારો પૂરો માનીને;

અંતકાળે જાણે જીવ અહાં.

મયો મોક્ષ ઠરે-ગોથાં.

ભક્તિથી પરમાર્થ રૂપ જીવન ઉત્પન્ન થાય છે અને અધમતાનો નાશ થાય છે.

ભક્તિમાં શાંતિ શોભેળ કરવાથી જીવાત્મા ઉચ્ચતર ગતિ પ્રાપ્ત કરે છે દેહના સર્વ દોષોને દુર કરે છે અને આનંદમય શાંતિને ઉત્પન્ન કરે છે.

સર્વ જૂનમય પરમાત્માને જાણીને શાંતિઓ સર્વ જૂનોતું હીત કરવા તત્પર થઈ રહે છે. એ ભક્તિનું સ્વરૂપ કહેવાય. નિષ્કામ ભક્તિ શ્રેષ્ઠ છે

## ભુલભૂ છંદ.

જે અધિભૂત અધિદૈવ અધિયજ્ઞને મૂળ જાણી થયા કર્મ યોગી,  
 જન્મને મરણથી થાય છુટા પડી, બ્રહ્મ ધામે રહ્યા બ્રહ્મભોગી;  
 પિણ્ડ બ્રહ્માંડના ઐક્યને સમજવા ભાવ ખટ મુજના જે નળણે,  
 એમને એમ સમજે નહિ તે વિના, ભાવ તેવી ગતિ તેજ માણે. ૧  
 સર્વથી શ્રેષ્ઠ કહેવાય અક્ષર અને, અચળ અવિનાશ તે બ્રહ્મ જાણ્યો,  
 બ્રહ્મનો ભાવ પોતાતણો નીપજે, તેજ અધ્યાત્મને મેં વખાણ્યો;  
 પ્રથક ચૈતન્ય અધ્યાત્મમાં આવીઉં, જીવનો જન્મ તે કર્મ ભાવે,  
 ઉત્પત્તિને સ્થીતિ માટે ક્રીયા જે કહી, તેજ કહેવાય કર્મ સ્વભાવે. ૨  
 અજ્ઞાન આદિનમાં જડ અને પ્રકૃતિ, ભાવક્ષર નાશ ઝોળખાય માયા,  
 તેજ અધિભૂત ગુણ બ્રહ્મનો જાણીને, ઝોળખે બ્રહ્મને જ્ઞાની ડાયા;  
 ગર્ભહીરણ્ય અધિદૈવ એ પુરૂષ છે, સર્વ પેદા કરે એજ શક્તિ,  
 યથાર્થ આ અર્થને સમજીને જાણુશે, તો તને ભાવથી થાય મુક્તિ. ૩  
 દેહ વિષે થયા કર્મ જે દેહથી, દેહનો વેપ હું જાણુનારો,  
 હું અધિક્ષા અને તેજ અધિયજ્ઞ પણ નિયમ એવો મહા ગુરુ મારો;  
 અંતકાળે મતિ હોય જે જીવની, જાણુવી તો ગતિ તેજ જેવી,  
 ભક્તિ જે ભાવની જેવી જેણે કરી, અંતકાળે મતિ થાય તેવી. ૪  
 જીવંતમાં અવણુ જેતું જીવે કર્યું, ભાવ તેવો ધર્મો જીવ અતે,  
 પોતે ઉત્પન્ન કરેલી પોતાની ગતી, પામીને જીવ જોડાય ખાતે;  
 સાલ વિક્રમ ઝોગણીસ એકસેંટમાં ફાગળે ચોથજે શુક્લપક્ષે;  
 વસિત ખારડોલીના વ્યાસ નયુરામનો, સુતમયો છંદ એ હૃદયધરશે. ૫

## મહીદીપની છાયા.

યોગ શરણુ રહીને સ્મરણ કરતું નિલ નાથનું,  
 વૃત્તિને અટકાવી યોગે, ચિત્ત જોડી રાખતું. યોગ.  
 નિલમાં જે નિલ અને, ચેતનમાં ચેતન વિભુ,  
 સર્વમાં જે એકરૂપ, વ્યાપીને રહું પ્રભુ. યોગ.  
 સુદ્ધમાં જે સુદ્ધને, મહાનમાં મહાન છે,  
 આદિલ વર્ણુ સર્વના જેવો પ્રકાશવાન છે. યોગ.  
 અચિંત્ય પણ સચિંત્ય છે, જે યોગ જ્ઞરી રાખશે,

દિવ્ય પરમ પુરૂષને તુજ જ્ઞાન ચક્ષુ ભાળશે. યોગ.  
મૃત્યુ સમયે ભક્તિ અને યોગ તણા બળવડે,  
આજ્ઞા ચક્રે પ્રાણ સ્થાપી, ધ્યાનથી તુંતો પમે. યોગ.

### મીરાંનો રાગ.

(સોઈ રામ સમરોરે, મારા આતમના બંડાર) એ રાગ.  
સોહમ સત્ સમરોરે, સગજને આતમરામ,  
પરંપદ મગશેરે, પરમાનંદ પુરણ કામ. સોહમ૦

અહ્માની રાત્રી પડતાં તો, પ્રલય જગતનો થાય,  
સર્વ જૂતના સંસ્કારો, ખીજે રૂપે રહે સદાય,  
સર્ગ આલંતારે, પાછો ઉદ્ભવ સંસાર. સોહમ૦

હજાર યુગનો દિવસ અજનો, રાત્રિ યુગ હજાર,  
રાત્રી પ્રલયને દિવસ સર્ગ, અવ્યક્ત વ્યક્ત સંસાર,  
એવો ક્રમ નિપજેરે, આ જીવ અનાદિ આમ. સોહમ૦

અહ્મલોકથી સર્વ લોક પુનરાવૃત્તિ પામે,  
કલ્પાંત ગતિ મેળવતાં, જન્મ મરણ દુઃખને વામે,  
કલ્પને આંતેરે જીવ જન્મ વિલક્ષણ જાણુ. સોહમ૦

દાંદ મોહથી મુક્ત થએલા યતિઓ ઇચ્છે જેહ,  
અનન્ય ચિત્તે નિલ મા'ં ચિન્તન કરશે તેહ,  
એવા નર જીયારે, જીત્યો જેવાએ કામ. સોહમ૦

ચિત્ત અનાહત ચક્ર વિશુદ્ધિ આજ્ઞાચક્ર દ્વારા,  
સહસ્ત્રારમાં સ્થાપી પ્રાણ ઓંકાર મંત્રે મારા,  
સદા જાપો જપરે દેખો ત્યાં આતમ રામ. સોહમ૦

### પદ.

અભેદ અનુભવરે, ભરતરાય અભેદ અનુભવરે;  
જ્ઞાતા જ્ઞેયને જ્ઞાન વિલયથી અભેદ અનુભવરે. ટેક  
કાયા વાચા મન ઈન્દ્રિઓ કર્મ સમર્પણ થાય,  
ભક્તને ભાગે રહે શું ! બાકી જ્યોતિરૂપ પરખાય,  
કરે ઇશ્વરનો અનુભવરે, વાંલા તું મારા અભેદ અનુભવરે. અભેદ.  
ઉતરાયણમાં દિવસે અથવા શુક્ર પક્ષની રાત,

યોગ વડે બ્રહ્માંડ બેદીને, થાય દેહનો ભાગ,  
 યોગીયો કરે તે અનુભવરે, વાલા તું મારા કરજો અનુભવરે. અભેદ.  
 શુક્લ કૃષ્ણ બે ગતિ યોગીની વેદને પુરાણે,  
 કૃષ્ણ ગતિ આવૃત્તિ અને કલ્પાંત શુક્લે માણે,  
 શુક્લનો કરજો, અનુભવરે, વાલા તું મારા કરજો અનુભવરે. અભેદ.  
 વેદે યજ્ઞે તપને દાને ઉત્તમ ફળ ઝામે,  
 સધળાં ફળ ઓળંગે યોગી ઉત્તમ ગતિ પામે;  
 મયા તું કરજો અનુભવરે, જ્યોતિનો કરજો અનુભવરે.  
 રાગ ધીરાના પદનો.

શુદ્ધા મંથી બેદીરે.....અમૃતરૂપ જ્ઞાની થયા,  
 નિત્ય તૃપ્ત પામ્યારે.....શુદ્ધ સત્વરૂપ રહ્યા; શુદ્ધામંથી.  
 કર્મફળનો અસંગ લજીને પ્રવૃત્ત કર્મેદાય,  
 અદ્વૈતમાં રમૃતીને યોજીને જડવત લોક વ્યવહાર.  
 અદ્વૈતજાને આધિન થઇરે, મહાદુઃખ શોક સહ્યા. શુદ્ધામંથી.  
 સ્વરૂપના સહજનંદમાં અતિ લીલા ભોગવતા,  
 નિસંગ નિર્મળ વિચિત્ર ગતિથી ત્રિભોવન જોગવતા,  
 સૂર્ય થઇને પ્રતપ્યારે કંઇક વિષ્ણુરૂપ રહ્યા. શુદ્ધામંથી.  
 રૂદ્રરૂપે સંહાર કર્યો ક્રોધ, પદ્મયોનિ પામ્યા,  
 વિદેહ મુકતો ત્રૈલોક્ય થઇને સ્વરૂપે વિરામ્યા;  
 ત્રિકાળે એવા દીઠારે, આત્મ યાજી તરીને ગયા. શુદ્ધામંથી.  
 ધર્મ તણી ગજાની પામે ને અધર્મ અભ્યુત્થાન,  
 સાધુ પરિ ત્રણ અર્થે ઉપજી સ્વજતા આત્મ નિધાન;  
 સ્વધૃષ્ટિએ દેહ ધારીરે, જ્ઞાની એવી કરતા દયા. શુદ્ધામંથી.  
 ભગુ મરીચી અત્રિ પુલસ્ત્ય કૃતુ વસિષ્ઠ પલાશ,  
 સનક સનંદન સદાનંદને સનતકુમારો ખારા;  
 એ માનસ પુત્રો મયારે, ચૌદ મનુ આદિ લહ્યા. શુદ્ધામંથી.

મીરાંનો રાગ.

( કાનુડો ન જાને મારી ખીત ) એ રાગે.

ખરેખરી રાજ વિદ્યા રીત,

ટેક.

પરંતપ પાગ શુદ્ધ ફલરૂપ, પરમ-આનંદ વિદ્યા રીત.

ખરેખરી.

શ્રદ્ધા વિનાના કોઈ નર નવ જાણે રે,  
ફરી ફરી આ સંસાર જન્મે સરરરરરરરરે. અરેખરી.

જ્ઞાન અને કર્મ બેઉ સાથે કરીને રે,  
જાણે એવા મારો પાર, વિરલા નરરરરરરરરે. અરેખરી.

યજ્ઞન કરે નિલ નમન કરે મુને,  
એજો પોતાને પોતા માય એવા યોગેશ્વરરરરે. અરેખરી.

ભાવ અબેદે ક્ષેમ યોગજ રાખીરે,  
ઝાંઝ કારે મેલે પોતે પ્રાણ, મયા યોગ કરરરરરરરરે. અરેખરી.

મનહર છંદ.

વ્યાપ્તો હું ચૈતન્ય રૂપે, જ્ઞાનથી જોવાય મુને,  
સર્વજૂત મુજમાં કલ્પાયલાં મનાય છે;  
આકાશે રહેલું સરવે, વાયુનું ગમન જેમ,  
હાની કે વિકાર ન આકાશને જણાય છે. ૧

વિકાર જુનાથી કશો વિકાર ન ચેતનને,  
સૃષ્ટી લય ઉદ્ભવથી વિકાર ન થાય છે;  
કલ્પક્ષયે સર્વ વસ્તુ મારી પ્રકૃતિમાં લીન,  
કલ્પમાં કર્માનુસાર, જક્ત વિસ્તરાય છે. ૨

• સૃષ્ટીની ઉત્પત્તિ લય, સ્થિતી સર્વે મુજ તણા,  
અધ્યક્ષપણાએ પ્રકૃતિથી સૌ કરાય છે;  
આવા જે સ્વભાવ મારાને સમજે કો ન પ્રાણી,  
દેહધારી જાણી તેથી રૂપને બજાય છે. ૩

આશા કર્મ જ્ઞાન તેના વ્યર્થ ને વિવેકહીન,  
મોહિની પ્રકૃતિનો જે આશ્રય કરાય છે;  
કર્મ માર્ગે એવા પ્રાણી, પોતાના કામ્યાદિ કર્મ,  
સ્વર્ગ પ્રાપ્તી કરીને ત્યાં ફળ ભોગવાય છે. ૪

કર્મ ફળ ભોગવીને, પુણ્ય ક્ષીણે તેઓનાથી,  
પાછા મર્ત્ય લોકને આધિન તો થવાય છે;  
પુણ્યશીલ બ્રાહ્મણોને, સુદ્ર વૈશ્ય જાતીઓથી,  
આશ્રય મારો લેવાથી મુજને પમાય છે. ૫

અનન્ય બકતોથી મારા અબેદ રૂપ બજાઈ,  
યોગ ક્ષામે મોક્ષમાર્ગ મેલે મેળવાય છે;

ઉપાસે તે જ્ઞાન યજ્ઞે' દ્રઢ જત પાળે નિત્યે,  
મયારામ ચાહે પ્રીતે એવા મુનિરાય છે.

૬

મનહર છંદ.

સામર્થ્ય પ્રબલ સુર ગણો નવ જાણે મારા,  
દેવતા ન જાણે મહર્ષિ ન કાઇ જાણુશે;  
ઉત્પન્ન થયલા તેઓ મુજ થકી જાણે કેમ ?  
ગહનગતિને મારી કાઇ ન પીછાણુશે;  
બ્રહ્મ આદિ સપ્તરષિ સનકાદિ સ્વયંબુને,  
ચૌદ મનુ સર્વ મારા બાવ જેઓ માનશે;  
આત્મા રૂપે રહેલો હું સર્વમાં સાક્ષિ સ્વરૂપ,  
જાણે જેઓ જ્ઞાન દીપે અનુમ્મદ પામશે;  
મનુષ્યોની છાયા જેવો સમંધ માયાને બ્રહ્મ,  
છાયા છૂટી નવ પડે માયા કેમ છૂટશે !  
દંડવત પ્રણામ કરીને લાંબો સર્ષ જાય,  
છાયા મળી જાય તેમ, મયો માયા મુકશે.

ચલતી.

આ જીવોમાં આત્મા હુંહું, આ જન્મમરણ જીવનું હુંહું;  
આદિત્યોમાં વિષ્ણું હુંહું, આ તેજોમાં સૂરજ હુંહું.  
આ મરતોમાં મરિચી હુંહું, નક્ષત્રોમાં ચંદ્ર હુંહું;  
વેદે સામવેદે હુંહું, દેવોમાં જો વાસવ હુંહું.  
આ ઈંદ્રિયોમાં મન હુંહું, આ જીવોમાં શક્તિ હુંહું;  
આ રૂદ્રોમાં શંકર હુંહું, આ યક્ષોમાં કુબેર હુંહું.  
આ વસુઓમાં પાવક હુંહું, સૌ પર્વતમાં મેર હુંહું;  
ત્રોહિતમાં બ્રહ્મસ્પતિ હુંહું, સેનાનીમાં રકંઠ હુંહું.  
પાણીઓમાં દરિયો હુંહું, ઋષિઓમાં બ્રહ્મ ઋષિ હુંહું;  
યજ્ઞોમાં જપ યજ્ઞ હુંહું, સ્થાવરમાં હિમાલય હુંહું.  
વાણીમાં ઈં શબ્દ હુંહું, આ ઝાડોમાં પીપળ હુંહું;  
દેવર્ષિમાં નારદ હુંહું, સિંધીમાં કપિલ મુનિ હુંહું.  
ગંધર્વે ચિત્ર રથ હુંહું, અશ્વોમાં ઉચ્ચૈ શ્રવ હુંહું;  
હાથીમાં ઐરાવત હુંહું, મનુષ્યોમાં રાજા હુંહું.  
હથિઆરોમાં વજ્ર હુંહું, ગાયોમાં કામ દુધા હુંહું;

સપોઆં વાસુકી હુંહું, ન્યાયોમાં ધર્મ ન્યાય હુંહું.  
 દૈત્યોમાં પ્રહલાદે હુંહું, વનચર પ્રાણીમાં સિંહ હુંહું;  
 પક્ષીઓમાં ગરૂડ હુંહું, માછલીઓમાં મગર હુંહું.  
 ઉત્પત્તિ સ્થીતિ લય હુંહું, મહીનાઓમાં માગશર હુંહું;  
 ગાયનમાં બ્રહ્મ સામ હુંહું, છંદોમાં ગાયત્રી હુંહું.  
 જદવમાં વાસુદેવ હુંહું, પાંડવમાં ધનંજય હુંહું;  
 કવિરાજોમાં શુક હુંહું, સ્થાવર જંગમ સર્વે હુંહું;  
 સર્વેમાં વ્યાપેલો હુંહું, મયાએ જાણેલો હુંહું.

( શુ ! નરવર વસંત થઈ થઈ નાચી રહ્યો ) એ રાગે.

મોહ ભાગ્યો મારો અતિ આનંદ થયો. ખેવાર.

આનંદ થયો, પ્રેમાનંદ થયો, મોહ ભાગ્યો.

સાખી.

એક અંશથી જગતમાં, વ્યાપી રહ્યો નાથ,  
 સ્વરૂપ આપતું જાણવા, જાણાયા થઈ આજ,

અવ્યય સ્વરૂપ જોવાએ જો મારાથી, તારે જાણીશ અધિકારી થયો, મોહ  
 સાખી.

અદ્ભુત સ્વરૂપ બતાવવા, પોતે શ્રી અવિનાશ;  
 જ્ઞાન ચક્ષુ અર્જુનને, આપી કયો પ્રકાશ,

ગરબી.

વૈરાટ સ્વરૂપ પ્રકાશીજી, ગભરાયોરે,  
 હાથ જોડીને શીરસા પ્રણામ, પ્રભુ ગુણ ગાયોરે

અહા ! વિશ્વ બ્રહ્માંડમાં વ્યાપી રહ્યો, મોહ ભાગ્યો મારો  
 સાખી.

દેવગણો સિદ્ધગણ પ્રભુ તુજને નામે શીશ,  
 આદિ લયતું સ્થાન તું, અપરાધ ક્ષમા કર ઇચ્છિ.

કાળસ્વરૂપ જોઈ ધૈર્ય ગયુંછે, દિવ્ય ભાવને હું બૂલી ગયો. મોહ ભાગ્યો.  
 સાખી.

ભૂમીનો ભાર ઉતારવા, સ્વરૂપ ધર્યું નિરધાર  
 એ સૈન્યોમાં તુજ વિના, જો સર્વ મુખો થઈ ઠાર

ગરબી.

હૃદય શુભને જીત અર્જુન, મેં મારી મૂક્યારે  
 નિમિત્ત માત્ર તું છે એમ જાણ પામી હાર મુક્યારે



નય વેદે યજ્ઞને દાને, રૂપ આ દેખેરે

જ્યારે અનન્ય ભક્તિ થાય, તો મુજ પેખેરે

પરમ ભક્ત મારો મનેજ પામી રહ્યો. મોહ ભાગ્યેહ

સાખી.

પૂર્વ સ્વરૂપ બતાવીઉ, શ્રીકૃષ્ણ પ્રભુ કિરતાર

સૌમ્ય સ્વરૂપ માનુષ જોઈ, ખુશ થયો નિરધાર

મારી વૃત્તિ ઠરીને, મયા સ્વસ્થ થયો. મોહ ભાગ્યેહ

શ્લોક.

ભક્તો તણા લક્ષણુ જો બતાવું,

અનન્ય ચિત્તે તુજને જણાવું;

નહિ દ્વેષ જેને જીવપેં દયા છે,

સૌ મિત્ર જેવા, તેને થયા છે. ૧

મમતા વગરનો થઈ ભૂમિ ચરતો,

સુખદુઃખ પડતાં સમતાજ ધરતો;

રહે નિલ યોગી, વળી તે ચતાત્મા,

મન બુદ્ધિ તેના અપેલ આત્મા. ૨

ચિન્તા ન ધરતો, ચિન્તા ન દેતો,

ભય ક્રોધ છોડી, અનપેક્ષ રહેતો;

નિન્દા સ્તુતિમાં, સમતા ન છોડે,

વ્રત પારિ વ્રાજક, મતિ સ્થીર જોડે. ૩

શિત ઉષ્ણ સરખું અપમાન માને,

સમ ચિત્તને આનંદ આતમાને;

વળી નિલ ભક્તિ શ્રદ્ધાથી કરશે,

મયા કેશવને જઈ સારે મળશે. ૪

શીખરણી છંદ.

પરમ યોગી જણે, ભજન કરતાં એક હરિને,

સદામન હરિમાંતો, દુઃખદ દરિયો પાર તરીને;

ન શોએ તે કાંઈ, દુઃખ સુખ સરવને વિસરતો,

પરમ અમૃત રસનો, સુખદ પ્યાસો પી ઠરી જતો.

સરવ ધર્મો ત્યાગી, શરણુ માન્યું ફક્ત હરિમાં,

રહ્યો શાશ્વત સુખે, અહંવૃત્તિ ટાળી જગમાં;

તજ્યાં કામાદિને, સંયમ મન વાણી તન રહે,  
સદા સત્વ સ્થેતે, રહી અસતકર્મો નવ લહે.  
કદિ અપમાને તે, તથા માને સમચિત રહે,  
તજી રાગો દ્વેષો, નિયત કર્મોમાં મન લહે;  
સદા ધ્યાને યોગે, નચિંત ચિત્તે આતમ જીએ,  
મયા મમતા છોડી, પરમભાવે તે ધીર ધરે.

૨

૩

અષ્ટપદી.

( નમ્રો આમી મહિષા.....સુરમર્દિની ) એ રાગે.

કથ્યું બ્રહ્મ સૂત્રે.....બહુ છંદમાં,

મયે તદ્વીજે ન.....૨સે કંદમાં;

છંદમાં, અનંતમાં, આનંદમાં, સધનમાં, કથ્યું બ્રહ્મસૂત્રે.  
ધન્દ્રી દશ ભૂત પંચ તન પંચ માત્ર સુખ દુઃખ ચેતના,

બુદ્ધિ તૃણા મન અહં, વિકાર સૌ બીજ ક્ષેત્રના.....ક્ષેત્રના.

જણાશે ક્ષેત્રજ લહો ક્ષેત્રમાં.

કથ્યું બ્રહ્મસૂત્રે.

સહનતા...સરળતા...સુદ્રઢતા...નમ્રતા...

ઈષ્ટિનિષ્ઠ વિપત્તિ સંપત્તિ, જન્મ મૃત્યુ બિમારીમાં,

પુત્ર દાર ગૃહાદિ મમતા, છોડી રહો સમ ચિત્તમાં.....ચિત્તમાં...

• મયા ધર દમા દમ, રહે દાનમાં.

કથ્યું બ્રહ્મસૂત્રે.

( સંઘ્યા તોરે પંઘ્યા લાગુ બંધ્યાં ના મરેર ) એ રાગનું ગાયન.

સદસત યોની ઊંચ નીચ પામે જે અધ્યાસ.

ટેક,

જે વાર.

પ્રકૃતિ પુરૂષ જે અનાદિ જાણુ, મન આણુ,

જેવો જે અધ્યાસ, તેવો ગુણ પામે ખાસ;

ત્રણ ગુણો સત્વ રજ તમ કરે જે પ્રકાશ

સદસત.

કાર્ય જે વિકાર અને કારણ પ્રકૃતિરૂપ,

ગુણ માત્ર કરણ, પ્રકૃતિ સંગ ધારે;

ખરે ! વૃત્તિમાં નિવૃત્તિ રાખે મુક્ત નર ખાસ.

સદસત.

દેહ વિષે જ્ઞાન શાક્ષિરૂપ નિર્વાહ કરે,

વિવેક જાણીને નર મહેશ્વર પામી;

ફરી જન્મ નવ પામે મયા તારે અગિનાશ.

સદસત.

( નાથ કેસે ગજકો બંધ છોડાયો ) એ રાગે.

પ્રકૃતિ ગુણ સત્વ રજસ તમ જાણો,  
સ્થીર જંગમ સર્વ પ્રમાણો, પ્રકૃતિ ગુણ. ટેક.  
મહત્ત્વ અલ્પ પ્રકૃતિ સુજ યોનિ, ગર્ભ ચિદંશ મુકાણો;  
જૂત માત્ર ઉર્ધ્વ ગુણ પામી, દેહથી બંધ પુરાણો. પ્રકૃતિ૦  
માત પ્રકૃતિ પિતાતો મહદ્વલ્લ, ગુણ વિભાગ સમાણો;  
મહત પ્રકૃતિ અધિષ્ઠાતા અલ્પકો, જાણે મોતીનો દાણો. પ્રકૃતિ૦  
નિર્મલ સત્વ પ્રકાશક સુખનો, જ્ઞાન સંગે તે જોડાણો;  
નાસ કરે નિર્મુળ રજો તમ, સત્વ વૃદ્ધિ કરે શાણો. પ્રકૃતિ૦  
કર્મ પ્રવર્તિ રજોગુણ વર્તે, લોભ સ્પૃહાએ ભરાણો;  
કર્મા રંભને અશાંતિ પ્રસારે, એ વૃદ્ધિ રજોગુણ જાણો. પ્રકૃતિ૦  
મોહ પમાડે તમો ગુણ બ્રમને, આજસમાં ઢંકાણો;  
જ્ઞાન ઢાંકીને વિસ્મૃતિ કરાવે, ક્રોધે નર બંધાણો. પ્રકૃતિ૦  
સાત્વિક કર્મ સુકૃત ફળ આપે, રાજસી કર્મે દુઃખાણો;  
તામસી કર્મે અજ્ઞાન વધે પ્રાણી, પામે નર્કની ખાણો. પ્રકૃતિ૦  
રાજસ કર્મે ગતિ મધ્ય જીવની, યોનિ મનુષ્યે મુકાણો;  
સત્વ પ્રધાન છોડે મયા જીવને, તો જમને હિરણ્યે વસાણો. પ્રકૃતિ૦

( સંતોરામ નામનો પાંક લીલો લીલોરે હરિ ) એ રાગે.

જો નાથ વગરનું પિપળ જાડ કેવું ઉગ્યું છે. એવાર—ટેક.  
હવે જેનું મૂળ જણાએ, ડાળી નીચે પ્રશરી;  
વેદ છંદના બન્યા પાંદડાં, જ્ઞાની જાએ વિસરી. જો નાથ વગરનું  
રૂપ ન જાણ્યું મૂળ ન જાણ્યું, છોડો કાંઈ ન દોઠો;  
એક સ્વરૂપે નવ એ રહેતું, ફરી ફરી ઉર્ધ્વ મીઠો. જો નાથ વગરનું  
સ્થુળ પીપળને પોષણ પાણી, ગુણથી પોષણ એને;  
વિષયરૂપ કળાઓ લટકે, વૈરાગ્યે પટકા તેને. જો નાથ વગરનું  
મારગ શોધો ફરો ન પાજા, મૂળ પુરૂષને પામો;  
માન જીલવણી માયા જીતી, મયા આત્મજળ જામો. જો નાથ વગરનું

પદ ચલતી.\*

પ્રકાશ પોતાનો પોતાને પ્રકાશે,

એવું મમ ધામ અનંત જણાશે.

ટેક.

\* દાદીડી.....દા,દીડી.....દા,દીડી.....દા એ રાગ.

પ્રાચીનથી મુજ એક અંશ જીવરૂપે રહો વિસ્તરી સંગમાં,  
શબ્દ સ્પર્શરૂપ ગંધ અને રસ, લાઘ મન સાથે બમે જમમાં. પ્ર. પોતાનો  
એક શરીર મૂકી ખીજું લે જીવ, ગંધ જોગજોગ લેતો ફરે;  
ગુણવડે વીંટલાઈ ફરીફરી આશ તહાં લગી જન્મ ધરે. પ્રકાશ પોતાનો  
સ્વસ્થ થઈ શુધ આસન યોગ ક્રિયા કર જોગ જડે તુજને,  
આનંદ પ્રેમે મયો તદરૂપ, કહે અતિશાંતિ મજો મુજને. પ્રકાશ પોતાનો.  
૫૬.

મારૂં મોટું કેવું ધામ છે, બેવાર.

મારૂં સોહં સોહં નામ છે.

મારૂં મોટું.

સૂર્ય ન બાશે, ચંદ્ર ન બાશે, અગ્નિ ન જ્યાંહી પ્રકાશે,  
જો બાશે તો ફરે ન પાછા, પુનરજન્મથી ટળાશે;

મેળવજો તારૂં કામ છે—મારૂં મોટું.

વાચા મન ચક્ષુ અબ્યુદિત જેથી શ્રાવને પ્રાણુ,  
તેથી ગતિ નવ તેની લાંહી, રહે ઇંદ્રી અબજાણુ;

માણુ તું મોજ અતિ આરામ છે—મારૂં મોટું.

પાવક જળવાયુ નવ શસ્ત્રો છેદે બેદે જેને,

અચળ સનાતન વ્યાખ્યો જગમાં આનંદે લે તેને

તદરૂપ મયા તુંજ રામ છે—મારૂં મોટું.

ૐ શીખદ.

અક્ષર એક મહાન સનાતન, નિર્ગુણ બ્રહ્મ ઉપાસેરે;  
સર્વભૂત હિત ચિંતન સંયમ, સમખુદ્ધિજ વિલાસેરે. ૮૬.

પરમ પ્રેમમય જ્ઞાની એવા, મુજ મેળવવા તરસેરે;

પ્રાપ્ત કરે કેવલ્યપદ તેઓ, જન્મ મરણ નવ ધરશેરે અક્ષર.

પણ મુશ્કેલી અતિશય તેને, સહાય ન કોઈ કરતારે;

કર્મ લાગ ઇન્દ્રી સંયમથી, દેવો દ્વેષજ ધરતારે. અક્ષર.

બકિત અનન્યે મુજને પામે, સત્વર એવા જ્ઞાનીરે;

વિષય વેગ અટકાવ મયા તું, રહે આત્મબળ ઝામીરે. અક્ષર.

કુલજ્યાઈંદ છાયા.

ત્રિવિધ નિર્દેશ ૐ તત્સત્ બ્રહ્મનો, જાણુએ તણુ પદો બ્રહ્મ બોધી,  
બ્રહ્મથી વિહીત દીજ વેદ યજ્ઞો થયા, કરજો ઉચ્ચાર ઝોં તત્ત્વ શોધી;

દાન તપ યજ્ઞ આદિ ક્રિયા સર્વમાં, કરજો ઉચ્ચાર તું પ્રેમ લાવી,  
કર્મ ફળ લાગીને ચિત્ત દ્વંદ્વ રાખજો, એ ખરી રીત શાસ્ત્રે જણાવી. ૧  
મર્મ સમજો અને જો જપે હરધડી, તો મહત્કામ તુજ પુરુષ થાશે,  
મંત્ર જપનારતો સગુણથી નિર્ગુણે, જાશે જ્યાં પરમ શાંતિ પ્રકાશે;  
એ જપી મંત્ર બ્રહ્માએ સદી રચી, પ્રાપ્ત અતિશે થયું જ્ઞાન સારું,  
ઓ મયા ! જપ એ મંત્રનો હર જપે, તો થશે સદ્ગુણ આયુષ તારું. ૨  
આર્યા.

યજ્ઞ દાન તપ શ્રદ્ધા, સાત્ત્વિક રાજસ તામસ ત્રિવિધ ગણો,  
પૂર્વ જન્મ સંસ્કારે, જેને જેવી શ્રદ્ધા આપ બણો.

દિંડી.

જેને જેવી શ્રદ્ધા તેવી સ્થિતિ પામે,  
દેવ પુજન સાત્ત્વિકો કરી વિરામે;  
રજસિ રાક્ષસોને તમસી ભૂત પૂજે,  
શાસ્ત્ર વિધી વિનાનું ધોર તપ સુઝે.  
શરીર ઇંદ્રીઓને દુઃખ દે અતિશે  
એવા આસુરો વસેછે જક્ત વિષે;  
એવા દંભનો વિનાશ તુર્ત થાશે,  
પુનર જન્મ થકી કદી નહિ ટળાશે.  
અહાર તેમ ત્રણ પ્રકારનો ગણાય,  
જેથી અંતઃકરણ શુદ્ધ સ્ફુરણ થાય;  
સુખ પ્રિતીબળ આરોગ્ય વધે જેમાં,  
ગણો સાત્ત્વિકી રસીક રચિક તેમાં.  
અતિ ઉષ્ણ તિક્ષ્ણ કટુ રક્ષ અહારો,  
દુઃખમય બિમારી રાજસે થનારો;  
રસ વિના ઉચ્ચિષ્ઠ અહાર જે ગણાય,  
તમોગુણ વધારનાર તે જણાય.

દોહડો.

શાસ્ત્ર વિધીએ ફળ વિના કરશે યજ્ઞો જોઈ,  
સાત્ત્વિક યજ્ઞો જાણીને સર્વ ગ્રહોએ ક્રોધ.  
ફળ આશાથી ધર્મનું ડોળ બતાવા થાય,  
એવા યજ્ઞો રાજસી, શાસ્ત્રો ગણે સદાય.

- અન દાને વિધી મંત્ર વિશુ યજ્ઞ કરતાં જોઈ,  
તજો તમો એ યજ્ઞને તામસ કહીએ તેહ. ૩
- ગુરે આશ્રય દીઝ દેવનું પૂજન કરતા હોય,  
મન વાણીને કર્મથી જૂત દયા મન જોયુ. ૪
- કથન નિલ અભ્યાસને સભ વાત અનુરૂપ,  
પ્રસંગ વિના નવ ખોલવું ધ્યાન ધરે તદરૂપ. ૫
- ઈંદ્રી મન નિયમે રહે, \*વિષય પ્રતિ અટકાવ,  
શુદ્ધિ અંતરમાં અને શ્રદ્ધા અતિ ગરગાવ. ૬
- સાત્વીક તપ એ જાણુજો સરસે તારૂં કામ,  
સારીર, માનસ વાંગમય તપ જાણો એ નામ. ૭
- માન મેળવવા તપ કરે, ઢેંગ મચાવે કાય,  
રાજસ તપ એ જાણુજો એવા નર બહુ હોય. ૮
- એ સમજે ઈજ કરે પોતાની જો કાય,  
તમોગુણ તપ જાણીને નવ કર એ ઇચ્છામ. ૯
- દેશકાળ જોઈ પાત્રને દાન દીએ તત્કાળ,  
સાત્વીક દાન ગણાય તે બદલો નહિ લગાર. ૧૦
- ઈચ્છા બદલાની જહાં ફળને માટે દાન,  
કરતો જન કોઈ તે કહું રજસ દાન નિરવાણુ. ૧૧
- તિરસ્કારથી દાન દે તમોગુણી કે'વાય,  
શ્રેજસ તમસ તજને મયા સત્વે રહે સદાય. ૧૨

## વિવિધ જ્ઞાન વિભાગ.

કુલણાઈંદ હાયા.

મોક્ષ આકાશના પ્રદ ઉપર નહિ, નહિજ પાતાલ કે પૃથ્વી માંહે;  
નહીજ બહાંડના કોઈ ગૃહને વિષે, મોક્ષ તુને જડે દિન જ્યાંહે.  
શાસ્ત્ર વિચારીઈ મોધ અતિશે, કયો તેણે નવ મોક્ષ તે જીવ જુએ;  
પ્રાણુનો વિલય અભ્યાસ ધન તત્વને વૃત્તિ નિરોધ વિશુકાળ ખુએ. ૧

\* ન કરવાનું કદિ કરવું નહિ. અને જો કર્મ કરવા યોગ્ય છે, તે કર્તવ્ય બુદ્ધિપૂર્વક કરવાં.

જ્ઞાન, કર્મ અને કર્તા, બુદ્ધિ અને ધીરજ એ પશુ રજો તમો અને સત્વ એમ ત્રણ પ્રકારમાં ગણાય છે.

સ્થિર રહે ઇન્દ્રીઓ પાંચ મન સામને, બુદ્ધિ એટા કરે નહિ ન્યારે;  
 એવી જે ધારણા સ્થિર ઇન્દ્રી તથા, પરમ ધામે પડે જીવ સારે.  
 જ્ઞાન જે તત્ત્વનું નાશ મનનો કરી, વાસના છોડીને મુક્ત થાજે;  
 ધીરજથી બુદ્ધિને આપી આધાર તજ, કામ ક્રોધાદિ શત્રુ પડ્યા જે. ૨  
 પ્રણવના ધનુષપર આત્મશર ફેંકીને, લક્ષ જે બ્રહ્મનું વેધી નાંખે;  
 જ્ઞાનમય દ્રષ્ટીએ બ્રહ્મમય જગતને, જોઇને વૃત્તિ નિરોધ રાખે.  
 આત્મરૂપ અરણિનું મથન કરવા થકી, ઉદય પામે મહા જ્ઞાનજવાળા;  
 ઈંધણ અજ્ઞાનરૂપ બાળીને મેળવે, પરમ આનંદનો લાભ વાંલા. ૩  
 જગત ઉજ્જડ અને અસત આભાસરૂપ નગર ગંધર્વ સમ જ્ઞાની દેખે,  
 મુખપ્રભા ઉદય કે અસ્ત પામે નહિ, ભોગ પ્રારબ્ધ વત્ સર્વ લેખે;  
 જીવન અવસાનને શાંતિ આપે અતિ, એજ અભ્યાસ આ જગત માંહે.  
 બાર વ્યવહાર કરતે છતે પણ મયા, આત્મસુખ ઇચ્છજે જ્યોતિ જ્યાંહે. ૪

### હરગીતછંદ

સંતોષ અમને વલ્કલે તમનેજ ધન અતિ પ્રીય છે,  
 પ્રીયતાજ સરખી ઉભયને તો કર્મ મુજ નિષ્ક્રિય છે;  
 પરીતુષ્ટ પામ્યું મન પછી તો કાણુ દીન શ્રીમાન છે,  
 જે કલેશ કાદવ નહિજ ડો'જે એજ નર ધીમાન છે. ૧  
 આ મનોરથના જળ પુરે તૃષ્ણા તરંગે ઉછળી,  
 દુઃખ ધૈર્યનો તે ધ્વંશ કરતી, મોહ ધરતી પૂતળી;  
 મહા ઉંચ ચિંતા તટ થકી તે વેગથી અતિ દોડતી,  
 વિભ્રમને સ્મૃતિ બંશથી નરને નહિ તે છોડતી. ૨  
 શબ્દાદિ વિષયો લાગીને, વિવિક્ત સેવ શરીરને,  
 વળી રાગ દ્વેષ વિમુક્ત કર ધર ધ્યાન યોગ પરાયણે;  
 નિર્મુળ તૃષ્ણા છેદશે તો યોગ સરશે તાહેરો,  
 વૃત્તિ નિરોધ મયા તું ધરજે, બોલ રાખે માહેરો. ૩

### લાવણી.

જે કરે જેવું આચરે તેવો તે થાએ;  
 આ સૃષ્ટી પ્રવાહે નિયમ જણાયો જાએ. ટેક.  
 હું શુભ સનાતન બ્રહ્મ પ્રવચન કરુંછું;  
 મરણાન્તે જીવ મ્યાં જાય તેજ હું લહુંછું.

કોઈ મર્ત્ય પ્રાણકે અપાને જીવે નહિ આંહી;  
પણુ આશ્રિત પ્રાણાપાન ઉભય જગ માંહી.  
જેવું કર્મ જેવું જે શ્રુત યેનિ તે પામે;  
કોઈ પ્રપન્ન સ્થાજીત્વે જઇ વિરામે.  
પતિ અર્થે પતિ પ્રિય લાગે નહિ સ્ત્રીઓને;  
સ્ત્રી અર્થે સ્ત્રી પ્રિય લાગે નહિ પ્રતિઓને.  
અરે ! પ્રિય સ્વઅર્થે લાગે સર્વ જગતોને;  
તો સ્વદર્શનથી પરમ શાંતિ ભગતોને.  
સ્વજે આત્મા રહ્યો અંતરમાં ધર ચિત્ત ધ્યાન;  
મયા શ્રવણ મનન દર્શણથી ટળે અભિમાન.

૫૬.

આતમ એ વસીઓ મુજ હૃદયે. ટેક.

પ્રાણથી વાલો વસીઓ મુજ હૃદયે.

આતમ એ૦

કણુના કણુથી નાનો વસીઓ, વસીઓ મુજ હૃદયે;

પૃથ્વી કરતાં વિશાળ વસીઓ, સર્વ કામ ગંધ ભહે.

આતમ એ૦

અંત્રીક્ષથીએ અધીક બની, બને સર્વ લોકથી મોટા;

નિર્ગુણ નિલ નિરંજન નિર્મળ, નિષ્ક્રિય ચિન્મય જોતો.

આતમ એ૦

સર્વ ભૂતનો સાક્ષી અંતરમાં, યુદ્ધિ વિના ન જણાયે;

પોત પોતાને ઉપજે આનંદ, માને નિરંજન રાએ.

આતમ એ૦

સમ્યક શરીરથી ઉત્થાન પામી, જ્યોતિ સ્વરૂપે વિકસે;

અભય અમૃતએ બ્રહ્મ કહાવે, બ્રાંતિ પ્રલિન થઇ તલસે.

આતમ એ૦

સેતુ શરીરમાં આતમ મારો, મોહ સમુદ્ર તરાયે;

અત્ર તત્ર વિપત્તિ સહીને, મયા આતમ રતિ થાયે.

આતમ એ૦

૫૬.

અંતરમુખ વૃત્તિ એ હૃદયમાં મન રાખો.....મન રાખો.

વિધી પ્રમાણે પ્રાણ રૂંધન કરી મન રાખો.....મન રાખો.

હર્ષ આંસુના નેત્ર બરાય, શરીર રૂવાંટી ઉભી થાય,

અમૃત ધૂનમાં રૂળી જાય;

તત્વ ખરેખર એજ પરમ છે મન રાખો.....મન રાખો.

અંતરમુખ૦

પરિણામે હિત સસ્ય જણાય,

અનપાપિ બ્રમ રહિત ગણાય;



સકલ જગત આત્મા લેખાય,  
બાહ્ય દ્રષ્ટીથી એમ મયા પણ મન રાખો.....મન રાખો. અંતરમુખ  
પદ.

કેમ સતચિત્ત આનંદ થાઉં, કેમ આત્મરૂપ હું જણાઉં. ટેક.

કોઇ સ્થાને સુખ નવ જડીઉં, દુઃખ દુઃખમાં ચિત્ત મુજ પડીઉં;

વિષય જન્ય શબ્દાદિ ઈંદ્રી, સુખ નવ દેખે જ્યાંહે,

સેજ નિવૃત્તિ ચિત્તને મળતાં ફરી ફરી ભાંતિ લાંહે,

એ દોષ વિષયના કેવા, કેમ તજી કરે શી સેવા. કેમ સતચીત.

જન્મમરણ અદ્યતા દોષ એ વિષયે પ્રાપ્ત સૌ થાય,

વિષય વિષે ધીમાન તમારી, સુખ યુદ્ધિ કેમ જાય;

કોઇ સ્થાને સુખ નવ જાણું, સતચિત્ત આનંદ કેમ માણું. કેમ સત.

પ્રજ્ઞ કયો ગુરૂ પાસ મયાએ, ગુરૂ બોલ્યા સાક્ષાત;

વિષયજન્ય વૃત્તિ નિરોધે, વિલય પ્રાણનો સાધ.

ધન તત્વ તણા અબ્યાસે, સતચિત્ત આનંદ તું યાશે. કેમ સતચિત.

તત્ત્વમસિ.

શાર્દૂલવિકૃતિ.

\* શૌશાએલ સમુદ્ર જે જળ ધરે, પામે નદી ભાવને;

ઉપાધિ નડતાં સમુદ્ર યુદ્ધિ, બૂલી ગયો આપને.

કહેતો હું નદી હું નદી પણ નહિ, સાગર અરે હુંજ તો;

તેમજ તું સદ્રુપ બ્રહ્મ તેને, માને અધ્યા બિન્નતો.

રાગ નટનારાયણ.

પ્રતિબિંબ પડયું ગંગાજલ માંહે અમ્બર મણિનું જેવું,

ચંડાળ તણી વાડીના જળપુર માંહે પ્રતિબિંબ તેવું; ટેક.

કાંચન ઘટમાં પ્રતિબિંબ પડયું, આટલ તણું આ । પેલું;

તેવું દીકું ત્રિતકા ઘટમાં, શું । વ્યોમ બોમ ચંબેલું. ૨

તરંગ રહિત એવી સહજનંદ, યુદ્ધિ શું મુજ કે'હે;

પ્રલય વસ્તુમાં બ્રહ્મણને ચંડાળ ભેદ બ્રમ શો છે. ૩

જગૃતને સ્વપ્ન સુષુપ્તિ ત્રણમાં સંવિત જે વિલસે છે,

સંવિત બ્રહ્માથી પિપિલીકામાં, જગત્ શાક્ષિરૂપ જે છે. ૪

\* પુણ્ય ભાવને ઠીક કરી સંભાર એમ સ્વારાજ્ય સિધી કહે છે.

- હું દ્રશ્ય વસ્તુ નથી કાંઈ એવી દ્રઢ બુદ્ધિ થઈ જેને;  
તે હોય બલે ચંડાળ કિંવા દ્વીજ પણ ગુરુ કહું તેને. ૫
- જે નવ હરખાતો પ્રિય વસ્તુથી, વિપતિમાં નિમ્નશરે;  
નિલાનું ભવરૂપ થઈ નવ લેતો, પ્રેયક અનુભવ તેરે. ૬
- એ કર્તા બોધતા દ્રષ્ટાને વળી કશાય જેવો નાહિ,  
તે સ્વયં જ્યોતિરૂપ આતમ મારો, સામ્ય રહ્યો જગ માંહિ. ૭
- સાંખ્ય શૈવને જૈન મિમાંસક, મત મુજનો નવ કાંઈ;  
વિશિષ્ટાનું ભવરૂપ આતમમય શીવ જણાયો જ્યાંહી. ૮
- સત્ય એજ મેં નિર્ણય કીધો, વિક્રિયા નવ ધરતો;  
અદ્વયતાથી વિકાર ખોતાં, ભેદ જાંમ નવ લેતો. ૯
- મહિરામદમાં નર અંધ બની, નહિ રાખે શરીરનું જાન;  
વસ્ત્ર રહ્યાં કે પડ્યાં નીકળી, તેનું નવ કાંઈ જ્ઞાન. ૧૦
- ( તેમ ) નશ્વર એવો દેહ દૈવવશ આવે કે ક્યાં જાય,  
નવ કરતો ઇચ્છા સિદ્ધ તેની; સ્વરૂપે રહે સદાય. ૧૧
- નિજનંદ સાગરરૂપ મારા શાંત ગહનમાં જોયું,  
જગત ચૂર્ણ કે અસ્તજ પામ્યું નવ સમજ્યો ક્યાં જોયું. ૧૨
- વેદ સ્મૃતિને પુરાણ પદીઆં શાસ્ત્ર મહા વિખ્યાન,  
પદ પ્રવેશના અનુભવ વિણતું વણિમૃત્તિ સમધાર ૧૩
- પશુ મ્હેચ્છ આદિ પણ કાંઈ જ્ઞાન દશા આ પામે,  
મુક્ત મયા તે જન્મમરણથી શંસય સધળા વામે. ૧૪

રેખતો.

ગરુડ કે ક્યેન, ઉડે આકાશ; ફરે આનંદથી ચોપાસ,  
થઈ પોહોળી તું જો આ પાંખ; નીચે ઉંચે ન આવે આંચ,  
થતાં મરજી રૂપાં તે આમ. માળે આવી લીએ આરામ,  
તેમજ આ આતમાં મારો; પ્રપન્ને એ રમ્યો પ્યારો,  
ધણા લીધા અનુભવ જ્યાં. ફર્યો તૃષ્ણા સુધી જગમાં,  
ફરી ઉડ્યા ફરી આવ્યા; કીધા અનુભવ મન ભાવ્યા,  
પછી વીરમ્યો સ્વરૂપે તે. પ્રકાશે આપ પોતે તે,  
સમિધદાનંદ રૂપે તે; સ્વભાવિકે વસ્યો તે તે,  
ન કાંઈ કામના કરતો. ન કાંઈ સ્વપ્નને જોતો,  
સ્વરૂપે જઈ મયા વિલસે; અભય એ બ્રહ્મ આતમ છે.

( નવ શોય કરો સાણા રાજન ) એ રાગે.

તુંને તુંજ અનંતા નંત બન્યો !

કેવી વસ્તુ વિચિત્રની સાથ રમ્યો !

તુંને તુંજ ટેક.

બાવા બાવ વિલાસિની સાથે,

કલ્પાયો તું તે સંગાયે,

નિલ અનંત વિલાસ રમ્યો; આહા ! નિલ અનંત વિલાસ રમ્યો. તુંનેતુંજ.

નિશ્ચય થાતો નથી કાંઈ તુંજને,

દેહ સમુહ કેતો તું મુજને;

અધારે રજુ સર્પ ગણ્યો, આહા ! અધારે રજુ સર્પ ગણ્યો. તુંનેતુંજ.

દેવ પ્રજાપતિ પિતૃ કે ખીજું,

બ્રહ્મા કિંવા ગાંધર્વ કે ત્રીજું;

રૂપ ધડી તુંને તુંજ રહ્યો, આહા ! રૂપ ધડી તુંને તુંજ રહ્યો. તુંનેતુંજ.

રાગ મીરાંબાઈ.

નદીતણાં નીર ચાલ્યાં વે'તાં વે'તાં સમુદ્રમાં મળીઆરે. ખેત્રણુવાર.

સમુદ્રને પ્રાપ્ત કરી નામ રૂપ ખોયારે,

ટેક.

સમુદ્ર ખોલાયાં નીર વેતાં વેતાં સમુદ્ર ગણાયાંરે.

નદીતણાં

પુરૂષને પ્રાપ્ત કરી અસ્ત પ્રાણી પામ્યારે,

નામ રૂપ ખોયાં પ્રાણી વેતાં વેતાં પુરૂષ ગણાયારે.

નદીતણાં

અકળ અમૃત ખે જીવ શીવ કાહવેરે,

એકરૂપ થાતાં જીવ વેતાં વેતાં પુરૂષ ગણાયારે.

નદીતણાં

રથતણી નાભી માંહે આરો આ સમાયોરે,

કળા જેમાં સ્થીર પામી વેતાં વેતાં પુરૂષ ગણાયારે.

નદીતણાં

વ્યથા નવ પામે મયા દોડ પ્રભુ પાસમાંરે,

રૂપે રૂપે પ્રતિરૂપ વેતાં વેતાં પુરૂષ ગણાયારે.

નદીતણાં

\* મૃતિકા પિંડે ધટ ઈટ નળીઆં, ગોરસના આકાર બન્યા;

વાચા રંભણુ નામ વિકારો, સત્ય મૃતિકા એજ બણ્યા.

મૂળ સવર્ણું કંઠી દોરા, વીંટી મોહન માદળીઆં;

નામ વિકારો અસત્ય થાતાં, સત્વર્ણુમાં તેઓ બળીઆં.

નખ નિતિ કંતનવડે વિકારો, લોહ તણા વિગ્ધાન થયાં;

\* “ નરસિંહ મેતો બક્ત હરિનો જીનાધરનો રેહેવાશી ” એ રાગે અહીંથી લેા.

વાયા રંબણુ નામ વિકારો, લોહ શ્વેદને સત્ય લક્ષ્યાં;  
તેમજ આ આદેશ બને જો, એકજમાંથી અનેક બન્યા.  
સત્ય અતુરૂપ શ્રદ્ધા યાતાં, એકજ ગાંઠે અનેક સમ્યા;  
સકલ જગત આત્મારૂપ જાણો, મેલ અવિદ્યા સ્થીર થઇ;  
ધ્યાન બ્રમરથી બ્રમર બને કીટ, તેમ બ્રહ્મ થા બ્રહ્મ લહી.

શ્લોક.

કટકો લવણુનો જળમાંથી નાંખ્યો, જળમાં ઓગળતાં આંખે ન બાસ્યો;  
એવો પ્રકાશ્યો જે હું હૃદયમાં, નહિ ઈંદ્રિયોએ જાણ્યો મને ત્યાં.

\* નંદ.

નિત્ય નિત્ય વિશુ તું વસીઓ ચેતનમાં ચેતનરૂપ,  
તું એક વશ્યો સર્વાન્તરરૂપે અનુકુળ અધિગત ભૂપ. નિત્ય૦  
આ પુર્ણ બન્યું તે પુર્ણ થયું, પુર્ણથી પુર્ણ જાણ્યું,  
જો પુર્ણમાંહેથી પુર્ણ લીધું તો પુર્ણ શેષ માણ્યું. નિત્ય૦  
જ્યાં પ્રભારૂપ સૂર્યમાં દિવસ કે રાત્રી નહિ જાણી,  
અજ્ઞાન જ્ઞાન નવ દીપ્તિ તેમ મેં આત્મ બોધ માણી. નિત્ય૦  
આ ભૂત માત્ર જન્મે જેમાંથી, ને જેથી જીવે,  
વળી પ્રવેશ પામી વિલીન થયા ક્યાં તે ધ્યાને તું લે. નિત્ય૦  
આ અન્ય અન્યને સુંધે દેખે ચાખે ને બોલે,  
જો દ્રષ્ટા સ્થીરજલ રૂપે એકજ બનીઓ સમતોલે. નિત્ય૦  
જે ઉચે નીચે પુરવ પશ્ચિમ દક્ષિણ ઉત્તર છે,  
તે બ્રહ્મ સ્થંભ પર્યંતે આતમ વ્યાપેલો રહે. નિત્ય૦  
નિર્માણુ એમ તું કરશે જ્યારે, આત્મ રતિ યારે;  
આત્મ ક્રિડથી સ્વરાટ થઇને આનંદ અતુલવશે. નિત્ય૦  
સર્વ દેવને પ્રજાપતિ બ્રહ્મા કે આ ઈંદ્ર,  
પૃથ્વી પાણી તેજ ભૂતાદિ સરજ કે ચંદ્ર. નિત્ય૦  
આ સ્થાવર જંગમ કે કો પ્રાણી છે પ્રજા નેત્રે,  
પ્રતિષ્ઠિત પ્રજાને જો પ્રજાન બ્રહ્મ અત્રે. નિત્ય૦  
પાણી પાદ વિશુ શિશુ ગૃહીતા અચક્ષુ પણ પાખે,

\* નાનકશાહી દાંડીઆ સાથે ઉતાવળથી જે રાગે ગાય છે. તે રા-

ગમાં પણ લેવાય છે. મ. ન.

અકર્ણ પશુ સાંભળતો સર્વે અમુખ પશુ બાખે. નિત્ય૦  
મનથી એને પ્રાપ્ત કરે તો સર્વે સરે અર્થ,  
સ્વરાન્ય સિદ્ધી મેળવજે તું મયા એજ સ્વાર્થ. નિત્ય૦

( પૃથ્વી કહે છે કે )

પદ.

શીશુ જેવો રે શીશુ જેવો. બે વાર.  
ક્ષણ બંગુર આ સંસાર છે શીશુ જેવો. ટેક.  
બુદ્ધિવાન રાજાઓનો મુજ પરછે મોહજ દેવો,  
પ્રથમ પોતાપર જ્યનવ પામ્યા, કશેશ ધર્યો શો । એવોરે, શીશુજેવો  
ક્ષણ બંગુર,  
મંત્રી જીયા બાતો જીયા, જીયા સધળા શત્રુ;  
સમુદ્ર પર્યંત મહિ જીતી પશુ મોં આગળ છે મૃત્યુ રે શીશુ જેવો  
ક્ષણ બંગુર.  
આ તારામંડળ કદિ જીતે, શું રજી તું મેળવશે;  
મને તજી પૂર્વજે ગયા તુજ, તું પશુ મુંજને તજશે રે શીશુ જેવો  
ક્ષણ બંગુર.  
યાવત ચંદ્ર દીવાકર સ્પર્ધી મહી, મુજ વંશોની ખાશ;  
એ સાંભળતાં હસું અતિસે, રાય વદે સૌ વાત રે શીશુ જેવો  
ક્ષણ બંગુર.  
મેળવતાં જળવતાં ખોતાં, અનેક દુઃખો પામો;  
આત્યંતિક પરમાત્મે પ્રીતિ, રાખી નીશદીન જામોરે. શીશુ જેવો  
ક્ષણ બંગુર.

હરિગીત છંદ.

વિશ્વાસ નહિ સ્વાનુભવેતો તર્કનો છેડો નથી,  
એ મન્ય તાર્કિક કેમ નિશ્ચય તત્વનો કરશે નહી;  
બુદ્ધિ તણા આરોહ અર્થે તર્ક માનો જો તમો,  
તો સ્વાનુભવથી તર્ક કરજો પશુ કુતર્કે શું । રમો. ૧  
નવ મતિ આવે તર્કથી ક્રોધ અન્ય તે ઉચ્ચારતો,  
સુશાન લઇ સ્વાનુભવેથી તત્વને ઉપજાવતો;  
અતિ બુદ્ધિ કે બહુ શ્રુતથી નહિ વરે આત્મા કોષને,  
પશુ સ્વતઃ આત્મા લબ્ય થાશે, જો કદિ વરશે તને. ૨

બોધ્યા છતાં નવ બોધ પામ્યો, શાસ્ત્ર શા બોધો કરે,  
 શું ! નરાકતિ મંટોક બનીઓ વાદ કરવો નવ થટે,  
 તું વહે શાસ્ત્રો દેવ પૂજે કર્મ સત અતિશે કરે,  
 આત્મિક બોધ વિના ન મુક્તિ કદિ શત કલ્પે મળે. ૩  
 ઔષધ તણા અતિ શબ્દથી વ્યાધિ ન મટતો કોઇને,  
 તો અહ શબ્દે મુક્તિ શોધે ઓ અધ્યા ! શું જોઇને;  
 વિદ્વાનતું વૈદુષ્ય માત્ર ભુક્તિ અર્થે માનજો,  
 પરતત્વ જાણ્યા વિણ શાસ્ત્રાધ્યયન નિષ્ફળ જાણજો. ૪  
 વિશ્રાંતિ પામે બોધથી મન આત્મ પ્રલયમાં સમે,  
 તરવાર જૂદી કોષમાં તેમ શરીરમાં બીજો રમે;  
 આ હૃદય અંધી ભેદીને સૌ સંશયો છોડો તમે,  
 તુજ કર્મ માત્રો ક્ષિણ થાશે, મયા રહેજો શમ દમે. ૫  
 દોહરો.

ઈચ્છા રાખે વિપયની, નિતી માન દેખાય;  
 દંભી ડોળ મચાવતો, શુદ્ધામ એ લે ખાય.  
 ફળ ઉર્વારક પકવ થઇ, નીચે પડતું જેહ;  
 સાયક મોક્ષે જન બને, નિશ્ચે જાશે તેહ.  
 લોહચુંબક આકર્ષણે, લોહ તણાએ જેમ;  
 ચિન્તન કરતાં અહનું સ્વરૂપ જાણશે તેમ,  
 બાર અને અંતર મહી જે વ્યાપક લેખાય;  
 પ્રકાશમાં પેશી શકે અળગો રહી સદાય,  
 અંતરમાંહી પ્રકાશ જે તેવો બાર પ્રકાશ;  
 સર્વ લોકની ઉપરે, અનંત જગહળ ભાસ,  
 ઉપર નિચે સર્વમાં અનંત પ્રભુનું ઠામ.  
 અનંતમાં વ્યાપી રહ્યો અનંત પડીઉં નામ,  
 હું તું ને આ સર્વમાં અભેદ રૂપે જેહ;  
 મિલકત એકજ સર્વની અખંડ જ્યોતિ તેહ,  
 અચળ સ્વચ્છ ધર પ્રેમને જા જ્યોતિની પાસ,  
 બનીઓ શાથી તું તને બતાવશે તે ખાસ.  
 એકરૂપ અભેદને છું સર્વાત્મ સ્વરૂપ,  
 એવો તુજ નિશ્ચય થતાં નવ પામે જગ દૂપ;

સંસારી વસ્તુ મદી મોજ માણતા જોઈ,  
કેવા દુઃખ પામે પછી મયા તોલ કર તેહ.

( સુમન સદા સુધારવા ) એ રાગ.

થવાનું તે થયા કરે, નશોય કાંઈ મન ધરે;  
અનાદિ એક ઉપરે, ખચીત મન ગમાવ. ૮૬

અનિતી સર્વ છોડ, સંત પ્રિત જોડ,  
જશે તું પરમપદે, એ વેદ શાસ્ત્રમાં વદે;  
ઉપાધિને તજી તું દે, સુખુધિબળ ઝમાવ. થવાનું ૦

જન્મમરણ ટાળ, ભેદ સર્વ બાળ;  
આનંદ રૂપ જો બને, ક્ષુધા ત્રુષાદિ નવ દમે;  
દારિદ્ર દોષ સૌ સમે, મયા મગન જગાવ. થવાનું તે

મંદાકાંતા છંદ.

\* અવ્યાકૃતઆ, એક સમયે, એ હતું એજ નામે,  
વ્યાકૃત પામ્યું, અધાપિએ, આનું આ આજ કામે;  
જોતાં જોતાં, રૂપરૂપે, તે પ્રતિ રૂપ પામ્યું,  
પાવકમાંથી, શ્કલિંગ નિકળ્યાં, તેમ આ જકત ઝામ્યું. ૧  
મચ્છા થાતાં, બહુજ ઉપજ્યું, તપતપી સર્વ સર્જ્યું,

\* આ જગત ચિદ્ધાતુના ઉદરને વિષે મૃગ નદીના જળની માફક  
કે સ્વપ્ન નગરના કોટની માફક દેખાય છે. ચિત્તને પોતાના આત્માના  
જ્યોતિ સ્વરૂપમાં તાદૃષ્ય કરતાં સર્વ જગતનો બલકે, પીતા, માતા, બ-  
ન્ધુ, સ્ત્રી, લોક, દેવ, એર, ભોગ ભોગ ધર્મ, અધર્મ, પાપ, પુણ્ય આદિ  
સર્વનો લય થઈ જાય છે. ત્યાં હૃદયના સર્વ કામથી તરી જવાય છે. ત્યાં  
દ્રષ્ટાની દ્રષ્ટીનો વિપરી લેપ થાયજ નહીં । । કેમકે પોતેજ અવિનાશી  
રૂપે પોતાને પ્રત્યક્ષ જુએ છે. પોતાથી અન્ય કાંઈ છેજ નહિ. હે પર-  
માત્મા । મારા આજ વિચારનું ગૌરવ દિનપ્રતિદિન વધી પામતું થઈ  
અંતે સત્ય જ્યોતિ પરમજ્યોતિ પરમાનંદ સ્વરૂપ કે જ્યાં તદરૂપ શાંતિ-  
જ રહી છે, તે મને પ્રાપ્ત થાઓ. આવી દ્રઢ કલ્પના અને પ્રયાસમાં  
રહેવાને મહાત્માઓ આપણને સૂચન કરે છે. મં ૦ નં ૦ વ્યા ૦

પ્રવેશ કરીને, અનૃત પામી, આપતું રૂપ વળ્યું;  
 સમાય પાછું, તે અક્ષરમાં, જ્યાંથી એ નીકળ્યું ત્યાં,  
 ચિત્તના ઉદરે ! જગ જથ્થાનું જાણે જળ મૃગ નદીના. ૨  
 ચત્ત વિચારે, ગુરૂં:પ્રાસાદે, સ્વપ્ન જેવું જથ્થાનું,  
 વિચિત્ર ગતિઆ, શી વિભુ તારી ! ચિત્ત ઉદરે બજાવું;  
 ધર્મ અધર્મો કંઈ ન દીઠાં, કારણો કંઈ ન જોયાં,  
 ભૂત ભવિષ્યો, નવ મેં જાણ્યાં, સશ્ચિદાનંદ સોયાં, ૩  
 પિતા ન પિતા, માત બન્ધુ, લોકને દેવ નાહિ,  
 વેદ અવેદો, સ્તેન અસ્તેનો, ભોગને ભોગ ક્યાહી ?  
 પાપ ન પુણ્યો, શ્રમણ બ્રુણહા, ને હૃદય કામ નાહિ,  
 ભિન્ન ન દેખે, અન્ય પોતે, સશ્ચિદાનંદ માંહી. ૪  
 જે મુજ ભૂમાં, સૂખ તે મેં, જાણવા રૂપ લીધું.  
 ધર જગામા, એવી તારી, અલ્પ અદૈત પીધું;  
 નિત્યજ નિત્યે, ચેતન નિત્યે, બહુમાં એક નિત્યે,  
 સાંખ્યે યોગે, અધિગત થતું, સર્વ પાસોથી મુક્તે. ૫  
 નવગતિ પોંચે, ચક્ષુનીજો, વાણીને મનની ત્યાં,  
 કેમ જણાવું ! મતિ ન પોંચે, જાણીએ નવ અમો અહાં;  
 અઆ સંસારે, સત્ય વરતી, સત્ય ધર્મોથી ચાલો,

મંદા કાંતામાં પ્રથમ આઠ માત્રા પછી સાતને બદલે સરત ચુકથી  
 કે જે આઠ ગણાઈ છે. પણ આઠ પ્રમાણે ઢાળ લેતાં બેશવાને હરકત નથી.  
 કોઈ જગાએ સાત માત્રા પાછળથી કરી છે. મ. ન.

\* યમ, નિયમ, આસન, પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહાર, ધારણા, ધ્યાન,  
 સમાધિ એવા યોગના આઠ અંગથી આ પરમ જ્યોતિ, સત્ય જ્યોતિને  
 મેળવી શકાય છે. એવા સિદ્ધિ પામેલા યોગીઓ અહોપલખિધમાન એટલે  
 અલ્પજ્ઞાની ગણાય છે અને સિદ્ધિ પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી યોગયુક્ત કહેવા-  
 ય છે—અહિંસા, સત્યવચન અસ્તેય, અહમકાર, અપરિગ્રહ તે યમ “ બ્રા-  
 હ્માંતર શૌચતા સંતોષ સ્વાધ્યાય, ધર્માભ્યાસ, તપ, જીતેન્દ્રિય યથ પરમા-  
 ત્મામાં મન રોકવું તે નિયમ ” પદમાસન, સિદ્ધાસન વીગેરે આસન “રે-  
 ચક, કુંભક, પૂરક એ પ્રાણાયામ ચિત્તને શુભસ્થાનમાં ચોંટાડવું તે પ્ર-  
 ત્યાહાર” પરમાત્મામાં મન લગાડવું તે ધારણા. “ધ્યાન તે ધ્યાન કરવું.”  
 અલ્પજ્ઞાની આત્માનું લીન થવું એ સમાધિ.



સત્યે ઋપિઓ, પાર પામ્યા, ઓમયા સભા ઝાલો.

૬

### સૃજિણી વૃત.

સમ દમો પાળતાં બાંગતો બ્રાંતતા, તપવડે જ્યાં વશે પ્રેમ પવિત્રતા;  
જ્ઞાન આસ્તિકપણું ને ક્ષમા રાખતો, તેજ બ્રાહ્મણ ખરો માનપદ પામતો;  
શૌર્યને તેજને ધૈર્ય ચાતુર્યતા, શ્રેષ્ઠ ધીમાનને ન્યાય ઉદારતા,  
સર્વને જોય પણ બાવ જ્યાં એકછે, તેજ ક્ષત્રી ખરો શાસ્ત્ર માનેલ છે.  
ખેડ સાથે કરે ઢોર રક્ષણ કિંવા, હોય વેપાર પણ સત્ય છોડે ન જ્યાં,  
તોલમાં બોલમાં ન્યાયને સાચવે, તે ખરો વૈશ્ય જે એક હરિને જીએ;  
ક્ષત્રી બ્રાહ્મણ અને વૈશ્ય ત્રણ વર્ણમાં, નિમક જેવું હલાલે કરે શર્ણમાં,  
સત્યને ટેક સામું સદા ભાળતો, શુદ્ધ જાણ્યો ખરો ધર્મએ પાળતો.

જીવનમુક્ત.

### શાર્દૂલવિકિરિત છંદ.

ચિંતાથી વસતો રહિત જગમાં, બિક્ષા અદૈન્યે ચરે,  
પાણી તો નદીના પીએ તટજઇ, નિદ્રા સ્મશાને કરે;  
કિંવા નિર્ભય ગાળવા જીવનને, વનમાં સુખે સંચરે,  
વસ્ત્રો વિંછુ બને કદિ પણ સુખે, ઉપનિષદો ઓચરે.

કિંવા.

( યા હોમ કરીને પડો ફૂટે છે આથે ) એ રાગ  
એ વિરસ છતાં પણ રસીક જેવો ભાસે,  
ખન્ધુ વત્સલ કદિ, કઠોર રૂપ પ્રકાશે.  
કરૂણાવાળો પણ, નિર્દય જેમ જણાશે,  
તૃષ્ણા નહિ પણ, તૃષ્ણાળુ એ દેખાશે.  
અંતરમાં શીતળ ખર્નો, આચાર પળાશે;  
આવિષ્ઠ કદિ પણ, અનાવિષ્ઠમાં જાશે.  
સંકલ્પ તણો સંન્યાસ, કરી વીચરતો,  
હન્દ્રિય અયોમાં, આશક્તિ નવ ધરતો.  
કૃત કૃત્ય થયો જ્ઞાનામૃતથી એ યોગી,  
જાગૃતમાં દ્રૈત ન જીએ, ભલે રહે ભોગી.

કરતો પણ અક્રિય રૂપ બન્યો સંન્યાસે,  
તે આત્મ વિતને ધન્ય, મયો ગુણ ગાશે.

દોહરો.

પદ પ્રવેશનો માર્ગ આ ગ્રેમે લીધો હાથ.

વિજય વિભૂતિ અચલ રહો, મુજ મતિએ જગનાથ.

( આતનરંગ પતંગ સરીખો જતાં વાર ન લાગેજી ) રાગ.

મુજ નિંદાથી ખુશી બનેતો નિંદા કરજો મારીજી,

મુજપેં મોટો અનુગ્રહ જાણું, નિશ્ચય વાત વિચારીજી. ૧

કદિ સમક્ષે કિંવા પરોક્ષે યથેષ નિંદા કરજોજી;

બહુ દુઃખ રૂપ આ જક્ત વિષે, પ્રિતિ લાભ ન કાંધ મળશેજી. ૨

દૈન્ય નિરંતર સુલભ બન્યો આ, સુખહિન સંસારેજી;

દુઃખે પ્રાપ્ત કર્યું ધન જતાં, દુઃખ સૌજન મન ધારેજી. ૩

દોષ ન જોતાં પોતાના પણ જોતા સૌ પરદોષોજી;

પરદોષેશો લાભજી કાઢો ! દોષોને શા ! પોષોજી. ૪

અપકારી પર કોપ કરીને, કેમ કક્ષેશ મન ભરતોજી;

ધર્મ અર્થ મોક્ષાદિના શત્રુપર કોપ ન કરતોજી. ૫

ધમ્મજે શ્રેય કદિ કોઈ સુખીઓ ધન ધમ્મજા નવ ધરતોજી;

પ્રાપ્ત કરેલું ધન કરથી, પરસંતોષે વાપરતોજી. ૬

સુખી નિરોગી રહો સરવ અહાં, દુઃખ ન કે.ધ પામેજી;

ભદ્ર પ્રાપ્ત સરવેને થાજો, માન મયા જશ જામ્યોજી. ૭

સવૈયાની છાયા.

પરદારાપર રાખે વૃત્તિ, માતાના જેવી જ્યારે,

પરદ્રવ્યોપર મૃતિકા જેવી વૃત્તિને મરડે ત્યારે;

સર્વ ભૂતપર પોતા જેવી વૃત્તિથી જોતો ભારે,

તેજ ખરો નર જીવ્યો જીવ્યો, ધન્ય ધન્ય આ સંસારે. ૧

માતા પુત્રી બેન માશીને અવર નારની સંગાથે,

આસન એક કદિ નવ બેસો, સ્પર્શ કરો નવ તે સાથે;

ઇન્દ્રિય ગ્રામ છણો બળવંતો, મનગુણો ખંડન કરશે,

નિદ્ધાનો પણ જાય તણાયા, કોણ ગતિ તારી ત્યાંજી. ૨

પ્રાપ્ત કરતાં રક્ષણ કરતાં, જતાં અર્થમાં દુઃખ જાણો,  
કષ્ટ માત્રના આશ્રય કરતા, અર્થ વિષે ધિક ધિક આણો;  
વિતથી અમૃત પ્રાપ્ત ન પામે, એવો નિશ્ચય જાણુ મને,  
૪ વૃદ્ધિ અંતે ક્ષય પણ થાતો, સંયોગે વિયોગ બને.  
પૂર્ણ થયું મન જેતું જગમાં, અમૃતરસથી પૂર્ણ બન્યો,  
કામ ક્રોધાદિ લોભ તણા આ, નર્કદ્વાર છોડ્યા જગમાં;  
સર્વ જૂનમય એવો પ્રાણી દૈત બાવથી મુક્ત થયો  
દાંત પડેલો નાગ ફરે તેમ, સર્વ અવિદ્યા ખોઇ રહ્યો.

### મંદાકાંતા છંદ.

જે કાંઇ કર્મો, સૌજ કરતાં, કારણો પાંચ બાળ્યાં,  
કારણ કર્તા, દેહ કરણને, દૈવ ક્રિયા નિહાળ્યાં;  
સદસન કર્મો જે સધાએ, પાંચ કારણથી બાળો,  
૧ નિસંગ કેવળ, અવિકારી આ, આતમાં છે નિરાળો.  
દુર્બુદ્ધિઓ, સતન સમજે, હું કરું એમ માને,  
બાવ અહંકૃત કદિ ન છૂટ્યો, તો પછી કેમ જાણે;  
ચાતા જાનો, ને ઝાંચેયો, કર્મ પ્રેરક ન માને,  
૨ કર્મ કરણને, કર્તા એ ત્રણ, કર્મ સંગ્રહ ન જાણે.  
ત્રિગુણ બેદે જાણુ કર્તા, કર્મને જ્ઞાન આંહી,  
મુજ મતિ ગોંચે, તેમ જણાવું, દોષ લવલેશ નાહિ;  
સાત્વિક કરતા, અલગ રહીને, ધૈર્યથી હેંશ ધરશે,  
૩ મમતા છોડી, નીર વિકારે, ધર્મથી કર્મ કરશે.  
મમતા વાળો હેંશ રાખી, આત્મ હિંસા કરીને,  
શોકે હરશે એજ કરતા, તે રજેગુણી થઇને;  
અયુક્ત શકને, મૂઢ જેવો, ખેદીને દીર્ઘ સૂત્રી,  
૪ તમો ગુણીએ, કર્તા માન્યો, શાસ્ત્રમાં બ્રહ્મ મૂર્તિ.  
ધર્મ સમજતાં કર્મ કરતો, પ્રીતિ મમતા ન ધરતો,  
સાત્વિક તેના કર્મ જાણ્યા, રજની ઇચ્છા ન કરતો;  
ઇચ્છા રાખી કર્મ કરતો, હું પણું થાય જેમાં,  
૫ અતિ ઉદ્યોગે ફળો શોધે, તો રજસ ગુણ તેમાં.

શુભ વસ્તુનો ભાગ રાખે, બંધ કર્મો ગણાયાં,  
પ્રાણી હિંસા વિના વિચારે, તામસે તે જણાયાં;  
સૌ ભૂતોમાં અવ્યય ભાવે, આતમાને નિહાળે,  
વસ્તુ જૂદી હોય ભલે પણ, એક રસ સર્વ ભાળે. ૬  
સાત્વિક તેનું જ્ઞાન જણાયે, વિશ્વમાં ધન્ય તેને,  
હુંપદ છોડી સમ આચરતો, ભેદ નવ કાંઈ જોને;  
જૂદો જૂદો, જુએ જોયો, આતમા જીવ રૂપે,  
રાજસ જ્ઞાને જાણુ જીવો, ભેદ રાખે સ્વરૂપે.  
સાર ન પામ્યો કાંઈ ન જગમાં, આ ખરા તત્વનો જો;  
તમો ગુણીએ જ્ઞાન જાણો, ફક્ત ઉદર ભરે જો.

### દાહરા.

બુદ્ધિ ધૃતિ સુખ ત્રિગુણ કૃત, ત્રિવિધ ગણાયા સાર;  
મૂળતત્ત્વે જાહેર કર્યો, ગીતામાં આ વાર. ૧  
કર્મ માર્ગ કર્તવ્ય શું? ભયને બંધ જણાય;  
અકર્તવ્યતા ક્યાં વળી, અભય મોક્ષ ક્યાં થાય. ૨  
જો બુદ્ધિ જાણે સુધા, ધર્મ વિષે રળિયાત;  
સાત્વિક તે ધારણુ કરે, વિરલો કોઈ સુખાત. ૩  
જો બુદ્ધિથી ધર્મને, અધર્મ નવ સમજાય;  
કામ યથાવત્ નવ સૂજે, રાજસ બુદ્ધિ જણાય. ૪  
અધર્મને ધર્મો ગણે, અનર્થ ગણતો અર્થ;  
ધિક બુદ્ધિ આ તામસી, ફક્ત પ્રેયમાં સ્વાર્થ. ૫  
જો ધૃતિએ મન ઇન્દ્રિને પ્રાણુ ક્રિયા વશ થાય;  
અવ્યભિચારિણી વૃત્તિ તે, સાત્વિક ધૌરજ ગણાય. ૬  
ધર્મ અર્થ ને કામનો, પ્રયત્ન કરતી જોહ;  
સ્વપ્ને મોક્ષ ન સાંભળે, રાજસ ધીરજ તેહ. ૭  
વિપાદ, ભય મદ શોકને, નિન્દ્રામાં ગરકાવ;  
એ ધીરજ છે તામસી, તેને તું અટકાવ. ૮  
જો સુખ અત્રે વિષ સમ, અંતે અમૃત થાય;  
તે સુખ સાત્વિક જાણવું આતમ જ્ઞાન જણાય. ૯

- અમૃત જેવું પ્રથમ થઇ, અંતે વિષ જણાય;  
રાજસ સુખ ઇન્દ્રીય વડે, વિષય સાથ જોડાય. ૧૦
- જીવ આજસને મોહથી જે સુખ પેદા થાય;  
આત્માને જીલવે સદા તામસ તેજ ગણાય. ૧૧
- પૃથ્વી કે કો સ્વર્ગમાં, દેવોમાં પણ એમ;  
ત્રણ ગુણથી અજગો નહિ, સલ મયા ધર નેમ. ૧૨

### માલિની છંદ.

\*મહદ તિરથ કાશી દેહને જાણુ કાશી,  
ત્રિભુવન ઉદરે આ, જ્ઞાન ગંગા પ્રકાશી;  
પરમ અડગ ભક્તિ, તે ગયાજી સ્વરૂપ,  
નિજ નિજ ગુરચરણે, ધ્યાન યોગ પ્રયાગ.

સકલ જન તણો જે, શાક્ષિભૂતાંતરાત્મા,  
અખિલ અખિલ વિશ્વેશ, જાણુતા કો મહાત્મા;  
સરવ તિરથ મારા દેહ વિષેજ બાળું,  
અવર તિરથને હું એ વિના ના નિહાળું.

કાશીપંચક.

### વસંતતિલકા.

અષ્ટાંગ યોગથકી જ્યોતિ સ્વરૂપ માંહે,  
ઉત્કૃષ્ટ ચિત્ત ધરીને, દ્રષ્ટી ખીલાવે;  
જેણે સુષ્યા હૃદય અનહદ નાદ ભારી,  
રહેશે સદૈવ પુરૂષ તે આનંદકારી. ૧

હું સત્ય જ્યોતિ ઇછતો એ નેમ લીધો,  
આ ગર્ભસ્થાનથી હરિ અતિશે હું ખીધો;  
લીધાં અનંત જન્મો, બહુ દુઃખ પામ્યો,  
આધિ ઉપાધિ અને વ્યાધિ થકી વિરામ્યો. ૨

\*समं सर्वेषु भूनेषु तिष्ठन्तं परमेश्वरम् ।

विनश्यत् स्वविनश्यतं यः पश्यति सपश्यति ॥

અહાલે અમરપદ તણો મુજ કાળ આવ્યો,  
એ ને ગુમાવ્યો પછી કો દીન નાહી શબ્યો;  
માટે તું કર અતિ કૃપા મુજપેં હરિરે,  
નિષ્કામ કર્મ કરે ને માગું ફરીરે. ૩

પ્રાતઃસમે ઉઠી લહું સચ્યાં તજીને,  
વ્યવહાર દેહ થકી શૌચ પ્રવૃત થઈને;  
સંયમ ભુખી સ્થિત કરી, આસન વાળી,  
જપ ધ્યાન પ્રાણ રોધે તુજને નિહાળી. ૪

તત્વો તણો હર હમેશ કરે વિચાર,  
રાશી વિષય તણી તજી લહું એજ સાર;  
નિશ્ચેષ્ટતા શરીરને, વળી અંતરોમાં,  
કર્તવ્ય કર્મ સધળા થાજે જગોમાં. ૫

ભોજન સમે કરીશ નિત્ય હું વૈશ્વદેવ,  
સાયંસમે ફરી કરે નિત તારી સેવ;  
આપો નિન્નનંદ વિભુ તુજ શીશ નામું,  
અંતે મળે જય ધ્વનિ, સદભાવ પામું. ૬

પ્રહ્લાદજી પોતાના પીતાને કહેછે કે.

પદ.

આ કૃત્ય મત્રથી નથી કરેલું, સ્વાભાવિક નવ જાણ્યું,  
પણ અનંત વિષ્ણુ વશ્યા હૃદય સામાન્ય સ્વભાવે માણ્યું;  
હે તાત ! અવરતા પાપ, દુઃખને ચિંતવતો જે નાહિ,  
પર દ્રોહાદિ અભાવથી તો, પાપા ગમ છે ક્યાંહી. આ૦  
કાંઈ મનસા વાચ્યા કર્મ વડે, પરપીડન કરતો જ્યારે;  
તે પરપીડનથી જન્મ રૂપ બીજ, રોપાએ છે ભારે. આ૦  
આ સર્વ જૂતોને મુજમાં રહેલા, કેશવને નિહાળું;  
તો પરપીડન રૂપ પાપ ન ઇછું, નહિ કરે નહિ ઉચ્ચારું. આ૦  
સર્વ જગામાં શુભ છે ચિત્ત જેનું તેને દુઃખ ક્યાંથી;  
જે સર્વ જૂતમય હરિને જાણે સુધ ભક્તિ રહે ત્યાંથી. આ૦

રે ! દાન દયા દમ ધર્મ તણી ત્રિમૂર્તિ ન્યારે ધરશે;  
આ વિજય ધ્વનિને પ્રાપ્ત કરીને અખંડ શાંતિ મળશે. આ૦

ૐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

### લાવણી.

બળ વિના ક્યો વૈરાગ્ય કિંવા કો ભક્તિ,  
આત્માનું. ભવ નવ લહે, માત્ર જ્ઞાનોથી;  
પણુ સર્વ ઉપાયો સાથે યત્ન જે કરતો,  
તે બ્રહ્મ સ્થાન જઈ દૂરી દેહ નવ ધરતો.

મંડુક્ય.

એક છિદ્ર પાત્રમાં પડ્યું કદિ જે નાનું,  
તે પાત્ર માંહી જળ સ્થીર કેમ રહે છાનું;  
તુજ ખટ રિપુમાનો એક કદિ ન હણાયો,  
તો દિવ્યજ્ઞાન કેમ રહે બ્રમે બૂલાયો.

મનુ.

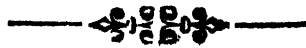
### દ્રુતવિલખિત વૃત્ત.

નર તું સાત્વિક\* સંમ્મ ભૂમિ ધરે, મરણ જન્મ ભિત્તી તુજની ટળે;  
સરવમાં તુજની પરિપૂર્ણતા, મહદ જ્ઞાની નરો હર ઇછતા. ૧  
પ્રથમ શુભ તુ સૌ મન ઇછજે, શમ દમો પદ સંપતિ રાખજે;  
દ્વિતીય ભૂમિ ગણીશ વિચારણા, અલખના લખમાં કર ધારણા. ૨  
મનનને નિદિધ્યાસનમાં રહે, ક્ષણિક આ જગને નવ તું લહે;  
ત્રતીય ભૂમિ ગણો તનુ માનસા, તન મને અનુરાગ થયો તદા. ૩  
વિષય છોડવવા મન લાં ચહે, અવરને તજ આતમને લહે;  
ચતુરથી ભૂમિકા સત્વા પતિ, સરવ સાધકની ઠરતી મતિ. ૪

\* શુભેચ્છા, વિચારણા, તનુ માનસા, સત્વાપતિ, અસંસકૃતિ પદાર્થાભાવિની તૂર્યગા એ પ્રમાણે સાત ભૂમિકાઓ સાત્ત્વિકધ્યાન માટે કહી છે.

મ. ન.

મળ્યું તું આ અસંસકિત પાંચમી, અનુભવું સતને બ્રમણ્યા મટી;  
જગ પદારથમાં તહિ ભાવરે, ભૂમિ તું છઠી સાધે તાહરે. ૫  
ક્ષય થઈ સહિ તુજની વાસના, જનમને મરણો રહે પછી કહાં;  
સિધ કરી ભૂમિ જ્યાં નર તુર્ણગા, પરમ જ્યોતિ મળિ મધ આપદા. ૬



## મહારાજશ્રી જનક વિદેહીએ શુક દેવજીને એકામતા માટે કરેલો બોધ.

નારાયણ છંદ.

\* ધૃતાચિ અપ્સરા શુકી સ્વરૂપથી મહી વિષે,  
વિહારતો અપાર ભોગવે શરી વને વને;  
સ્વરૂપ એકવાર દિવ્યથી વને પ્રકાશતી,  
સુશોભિતા શી । સુંદરી સકામને જગાવતી. ૧  
મુનિ શ્રી વેદ વ્યાસને નિહાળી અપ્સરા નકી,  
અનંગ અંગ વ્યાપિયોજ વિર્ય સ્થાન બ્રહ્મ થઈ;  
સ્ખલિત તાંહી પામતું, પડે મહી વિષે જહાં,  
મહાન વિર્યથી થયો, સપૂત શુક દેવ ત્યાં. ૨  
શરીર સોળ વર્ષરૂપ જન્મ પામતાં થયું,  
લલાટ ભવ્ય તેજથી સુશોભિતું વિધી લલ્યું;  
વિરામ જ્ઞાન જન્મથી ઉદાસીરૂપ એ થયા,  
નકાર જક્તનો કરી વનેજ તુર્ત સંચર્યા. ૩  
પિતા કહે શું । પુત્ર જક્તના અનુભવો વિના,  
વને તમે ન સંચરો, મુખે લહું હું સત્ય અહાં;  
નમાની વાત પુત્રને પિતા નિરાશ તો થયા,  
ભભે યથેચ્છ જા મુખે, મુનિજી વ્યાસ આચર્યા. ૪

\* ધૃતાચિ નામની અપ્સરા પોપટીનું રૂપ ધારણ કરી વનમાં વિહાર કરતી, તેણે વનમાં એકવાર સ્ત્રીનું દિવ્યસ્વરૂપ ધારણ કર્યું, તે વ્યાસમુનિના જોવામાં આવ્યું.  
મ. ન.



પુરીજનક વિષે જઈ, વિદેહી પાસ તું જાજે,  
સપૂત હોય તોજ વેણુ, ઝેટલું તું માનજે;  
ચિતાનું વેણુ પાળવા ગયા વિદેહી પાસ તે,  
વિદેહીરાજ બોધ જ્ઞાન દો મને ઘટેજ તે.

૫

વધા વિદેહી ગર્ભજ્ઞાની શુકદેવજી તમે,  
શિરોમણિ પ્રભુ શું ! જ્ઞાન આપીએ વળી અમે;  
હું પામરોની પાસ કેમ આમ વેણુ ઝોચર્યા,  
અહો ! વિદેહી જ્ઞાન જ્ઞાન ફેર શુકજી વધા.

૬

નમાની વાત શુકજી કહે વિદેહી તે સમે,  
નિરૂપયોગી કોઈ ચીજ જડતની કહો મને;  
નમર્મ શુકદેવજી વિદેહીનું તહીં લલા,  
નકામી ચીજ શોધવા વિદેહી પાસથી ગયા.

૭

જુએ જુએ જહીં જહીં નકામ વસ્તુ સાંપડે,  
અમત્કૃતિ પ્રભુ તણી સકામનો ધ્વનિ પડે;  
અવાજ થાય સર્વ વસ્તુમાંથી હુંજ કામની,  
નહિ જડે નહિ જડે ન વસ્તુ કો ન કામની.

૮

વિદેહી પાસ શુકજી નિરાશ પામી આવીઆ,  
કહો મુનિ શી વસ્તુને નકામી આપ લાવીઆ;  
નકામી ચીજ દેહમારી, એમ શુક બોલતા,  
દેહાભિમાન છુટીજો ન કાંઈ વાત બોલતા.

૯

ફરી વધા મુનિ તહી વિદેહી જ્ઞાન દો મને,  
હજી શું ! જ્ઞાન શુકજી રહુંજ બાકી આપને;  
સુવર્ણ થાળ માંહી પુર્ણ તેલને ભર્યું પછી,  
વિદેહી શુક આપતાં મુખેથી બોલતા ફરી.

૧૦

મુનિ સ્વહસ્ત થાળ માનું તેલજો કદિ ઢળે,  
અનુચરો તમારું શીર આ અસિથી છેદશે;  
અનુચરોની સાથ શુકદેવ નમ્રમાં ગયા,  
નખે ! ઢળામ તેલ તાંહી એક વૃત્તિમાં રલા.

૧૧

પ્રદક્ષિણા કરી વિદેહી પાસ શુક આવીઆ,

સુવર્ણ થાળમાંનું પૂર્ણ તેલ પાછું લાવીઆ;  
મુનિ તમે શું નમ્રમાં દીકું હલું કહેા મુને,  
દીકું ન કાંઈ સાંભળ્યું ન વૃત્તિ તેલમાં રમે. ૧૨

નિરાંતથી હું આપને કરીશ બોધ તો ફરી,  
સુવર્ણ થાળમાં જમો મુનિજી પ્રેમને ધરી;  
જડિત રત્ન આસને મહામુનિ ગિરાજીઆ,  
વિગ્રીધ જાત જાતના પ્રસાદ તાંહી લાવીઆ. ૧૩

શિલા ક્ષેત્રે મહા ધરી પડું પડું થઈ તહાં,  
ખરે ! પડે, નકી પડે, ન ભાવ તો પ્રસાદમાં;  
જમ્યા શું તે ન જાણીજી સચીત ચોટયું ઉપરે,  
હઠ્યા મહામુનિ પછી વિદેહી બોલતા ખરે. ૧૪

પ્રસાદ ભાતભાતના જમ્યા કયા પ્રભુ હરે,  
મુનિ કહે ન જાણીજી સચિત મુજ ઉપરે;  
સચોટ આતમા નિહાળશે તમો મુનિ ખરે !  
વિદેહી શુકને કહે ન જક્ત બાધ તો કરે. ૧૫

\* પદ.

સ્વામીની રક્ષા કરજો, પ્રભુ મારા સ્વામીની રક્ષા કરજો—એ રાગ.  
પ્રભુ ગુણ કેમ ગણાશે. વિરલા.....પ્રભુ ગુણ કેમ ગણાશે. ટક.  
મુજ મન વેણુ ઉલ્લંઘન પામ્યું, શ્રુતિ ભયભીત જણા.....શે;  
વિરલા.....પ્રભુ ગુણ કેમ ગણાશે.  
અનહદ ગુણ વશે વિભુ હદયે, રસના કેમ ભણા.....શે;  
વિરલા.....પ્રભુ ગુણ કેમ ગણાશે.  
મધુમય અમૃત વેદ ગીરાને, બ્રહ્મવિદ મુખથી તણા.....શે;  
વિરલા.....પ્રભુ ગુણ કેમ ગણાશે.  
સ્થીતિ લયને ઉત્પત્તિ જગની, ધણી ધણી વાર છણા.....શે;  
વિરલા.....પ્રભુ ગુણ કેમ ગણાશે.

\* અભાપથી સ્વરને લંબાવવા સાર.....આવાં ચિન્હ કરેલાં  
છે. મ. ન. બ્યા.

ધ્રુવ નરસિંહ પ્રલાદ સમા કદિ, બક્ષત કીઓથી જણા.....શે;

વિરલા.....પ્રભુ ગુણ કેમ ગણાશે.

મંદ પુરુષ સંશય અતિ લધને, અનહદ ગોથાં ખા.....શે;

વિરલા.....પ્રભુ ગુણ કેમ ગણાશે.

ધમ્મ સદા જ્યોતિ સત વિભુની, તે ભવ પાર તરા.....શે;

વિરલા.....પ્રભુ ગુણ કેમ ગણાશે.

ૐ શાંતિઃ શાંતિઃ શાંતિઃ "

---

આ આનંદની વિજય ધ્વનિ છે,

